

DJELOVANJE SELJAČKE SLOGE U PODRAVINI (1925. - 1941.)

WORK OF PEASANTS' CONCORD (SELJAČKA SLOGA) IN PODRAVINA IN THE PERIOD 1925 TO 1941

Dr. sc. Suzana Leček

Hrvatski institut za povijest

Opatička 10

10000 Zagreb

slecek@isp.hr

Primljeno / Received: 11. 3. 2006.

Prihvaćeno / Accepted: 20. 4. 2006.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

UDK/UDC 262.2 (497.5)

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

SAŽETAK

U članku je prikazano djelovanje kulturno-prosvjetne organizacije Seljačke sloge u podravskim kotarevima Đurđevcu, Koprivnici i Ludbregu u međuratnom razdoblju (1925. - 1929.; 1935. - 1941.). Raznoliko djelovanje obuhvaćalo je prosvjetna nastojanja (opismenjivanje, osnivanje knjižnica i čitaonica, predavanja), obnovu seljačke kulture (seljačka književnost te pjevački, tamburaški i predstavljajući zborovi koji su svoje djelovanje predstavljali kod kuće na prosvjetnim sijelima i šire na smotrama seljačke kulture), zatim pravne i u manjoj mjeri gospodarske inicijative (sud dobrih i poštenih ljudi, zadruge i sl.).

Ključne riječi: Seljačka sloga, Hrvatska seljačka stranka, nacionalna kultura, kampanja opismenjivanja, folklor

Key words: Peasant Concord, Croatian Peasant Party, national culture, literacy campaign, folklore

Seljačka sloga bila je jedna od organizacija vezanih uz Hrvatsku seljačku stranku (HSS), čiji je program tražio da se ne ostane samo na političkom djelovanju, nego da se zahvate i druga područja života. Ona je preuzela djelovanje na području kulture i prosvjete, a ako u selu nije bilo zadruga (ili kasnije Gospodarske sloge), proširivala ga je gospodarskim akcijama. Djelovala je u razmjerno kratkom razdoblju kada su političke prilike to dopuštale. Službeno je osnovana tek kada je Stjepan Radić pristao na sporazum s beogradskom vladom 1925., a bila je prisiljena prestati s radom nakon uvođenja šestosiječanjske diktature 1929. godine. Nakon obnove političkog života 1935. počelo je drugo razdoblje djelovanja Seljačke sloge koje je završilo početkom rata 1941. godine.¹ Ukupno je djelovala jedva nešto više od osam godina, a ipak je razvila izvanredno živu i raznoliku djelatnost, mrežom ogranaka prije rata (bilo ih je više od 1100) pokrila je sve hrvatske krajeve, a koncepcijom seljačke kulture kao nacionalne obilježila je svoje razdoblje i ostavila nam bogato nasljeđe.

¹ Usp. Hrvoje MATKOVIĆ, *Povijest Hrvatske seljačke stranke*, Zagreb 1999.

USTROJAVANJE SELJAČKE SLOGE

Osnivanje i širenje ogranaka u Podravini

Tri podravska kotara, Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg, rano su se uključili u kulturno-prosvjetni pokret Seljačke sloge i već su tijekom 20-ih godina prošlog stoljeća imali razmjerno dobro razvijenu mrežu ogranaka. Pokret je i kretao iz sjeverozapadne Hrvatske pa se u njoj ogranci osnivaju ranije i imaju čvršću mrežu na terenu. U spomenutim je kotarevima u tom razdoblju djelovalo 13 ogranaka (od ukupno 216²), i to u đurđevačkom pet ogranaka, u koprivničkom pet, a u ludbreškom tri ogranka. Iako je Seljačka sloga načelno težila ograncima u malim selima (kasnije su i razradili ideju da je tamo nedirnuta, neiskvarena, seljačka kultura), primjetno je da je u početku širenje ipak išlo iz središnjih mjesta pa u dva istraživana kotara srećemo ogranke u središnjem kotarskom mjestu, a više ih je u općinskim mjestima nego u udaljenim selima. Tako u đurđevačkom kotaru djeluje ogranak u Đurđevcu, tri ogranka u općinskim mjestima i samo jedan u selu. I Koprivnica je imala ogranak, a uz njega su osnovali Seljačku slogu u dva općinska mjesta i u dva sa statusom sela. Samo je Ludbreg ostao bez ogranaka u kotarskom središtu, a imao ih je u jednoj općini i dva sela. Tijekom 20-ih godina ogranci su još raspoređeni oko središnjih mjesta i važnijih prometnica, grupirani na potezu Koprivnica - Đelekovec ili oko Đurđevca.

Prema kasnijem sjećanju, prvi je ogranak osnovan u Molvama (1921., iako se tek 1929. prijavio kod središnjice u Zagrebu).^{3*} Među prvima je bila i Budančevica (Đurđevac), koja je na odobrenje pravila čekala više od godine dana (odobrena su u svibnju 1923., nakon jednog od pokušaja političkih sporazuma Radić - Pašić), ali ona se više ne spominje nakon što je organizacija počela s organiziranim radom (nakon 1925.). Negdje istodobno počeli su djelovati i ogranci u Đurđevcu i Koprivnici.⁴

Nakon što je u ozračju (privremenog) političkog kompromisa počeo 'pravi' rad Seljačke sloge tradicija utjecaja HSS-a i raniji razgovori o posebnoj prosvjetnoj organizaciji, koja bi trebala raditi po selima, učinili su svoje. Osnivačka skupština Seljačke sloge u Zagrebu održana je 11. listopada 1925., a već je 8. prosinca 1925. u Kalinovcu osnovan i prijavljen prvi ogranak. Širenje se nastavilo pa su 1926. osnovana tri ogranka, 1927. ponovno tri, a 1928. godine još pet. (Nisu uračunate Molve, čiji je ogranak djelovao od 1921., a središnjici se prijavio tek 1929.) Brojevi ukazuju na 'prirodno' širenje pa se ovdje ne opaža ono što srećemo u nekim drugim krajevima (npr. istočnoj Slavoniji) - da se broj naglo povećao u kampanji 1928. nakon ubojstva prvaka HSS-a (u Podravini je te godine osnovano pet ogranaka, što je nešto više nego 1927., ali su od toga tri osnovana u proljeće, znači prije atentata u Skupštini 20. lipnja 1928., a za dva se ne zna datum).

Treba spomenuti da datumi osnivanja ipak ne daju najtočniju sliku o radu po selima. Naime, dio je ogranaka djelovao (ili razvijao barem neke od djelatnosti u skladu s pravilima Seljačke sloge) i prije službenog osnivanja. Primjerice Koprivnica, Molve i Dubovica imali su 'sve djelatnosti ogranaka' i prije osnivanja, u Drnju je radio sud dobrih i poštenih ljudi koji je osnovala

² Broj od 216 ogranaka, koji su djelovali u 20-im godinama 20. stoljeća, bilo je moguće rekonstruirati prema izvješćima koja su oni slali središnjici. Nije isključeno da ih je djelovalo nešto više, iako je središnjica pazila da se ogranci prijave i objavljivala je osnivanje novih kao promidžbu pa taj broj ne može biti znatno viši. Suzana LEČEK, Organizacija i oblici djelovanja »Seljačke sloge« (1925. - 1929.), *Časopis za suvremenu povijest*, 28/1996., 3, 357-378.

³ Duži navodi i izvori za podatke o ograncima navedeni su u Prilogu 2 pa se ne ponavljaju u tekstu.

⁴ S. LEČEK, »Seljačka sloga«. Osnivanje i prestanak djelovanja (1920./1925.-1929.), *Spomenica Ljube Bobana*, Zagreb 1996., 288-289. Herceg iznosi podatak (pretjeran) da je u tom ranom razdoblju (prije 1925.) osnovano više stotina Seljačkih sloga, ali tek ih je tridesetak dobilo odobrenje od vlade. Koje su ga dobile, postale su članicama Narodne zaštite. R. HERCEG, *Prosvjetna akcija odozdo*, Zagreb 1925., 10; *Izveštaj o osnutku i razvoju Sveučilišnog udruženja »Matija Gubec«*, Zagreb, 1921., 16.

mjesna organizacija HSS-a, prihvaćajući korisnu zamisao Seljačke sloge, u Pešćeniku su slavili seljačke blagdane onako kako je predviđala Seljačka sloga, a Sigetec je nastupio na smotri prije osnivanja ogranaka.

Tijekom 30-ih godina 20. stoljeća ukupan broj ogranaka Seljačke sloge porastao je gotovo pet puta, a Podravina je pratila stopu povećanja te je prije rata došla do 55 ogranaka koji su djelovali u njezina tri kotara. (Broj uključenih sela bio je nešto veći jer su neki ogranci djelovali u više sela, primjerice Krajnica i Miličani.) U koprivničkom kotaru ustrojeno je 25 ogranaka, u đurđevačkom 17, a u ludbreškom 13 ogranaka. Od ogranaka koji su djelovali u 20-im godinama samo dva nisu obnovljena (Kunovec i Gorica).

Širenje je i nakon obnove Seljačke sloge u Zagrebu 10. studenoga 1935. bilo ravnomjerno pa su u Podravini 1935. osnovana četiri ogranaka, 1936. njih 14, a nakon toga se broj ujednačuje i 1937. osnovano ih je 10, 1938. dva manje (8), 1939. opet 10, a 1940. jedan manje (9 ogranaka). Veći broj osnivan je početkom godine jer je zima bila najplodnije razdoblje za dio djelatnosti ogranaka (nema velikih poljoprivrednih radova) pa su tada obavljane promidžbene akcije, kampanje i držane redovne godišnje skupštine. Zastoj u jesen 1938. i 1940. možemo pripisati političkim prilikama. Zadnji mjeseci 1938. bili su posvećeni predizbornoj borbi za mandate na posljednjim predratnim skupštinskim izborima (11. prosinca 1938.), a 1940. u predratnoj otežanoj situaciji jedva su djelovali i postojeći ogranci.⁵

	1935.	1936.	1937.	1938.	1939.	1940.	UKUPNO
Đurđevac	2	2	4	1	4	4	17
Koprivnica	2	12	0	5	3	3	25
Ludbreg	0	0	6	2	3	2	13
UKUPNO	4	14	10	8	10	9	55

Slika 1. Osnivanje ogranaka Seljačke sloge prema kotarevima (1935. - 1941.)

Tijekom 30-ih godina sva su podravska kotarska mjesta imala ogranak iako je Seljačka sloga nastojala da se oni osnivaju u selima, nastojeći ostati (ili postati) prije svega seljačka organizacija u kojoj će raditi samo seljaci. Doduše, u Đurđevcu je ogranak obnovljen tek u proljeće 1940., ali u Koprivnici je radio već 1936., a u Ludbregu je osnovan 1937. godine. Uz njih, u đurđevačkom su kotaru ogranci osnovani u 4 općinska mjesta i u 12 sela, u koprivničkom u 8 općina i 16 sela, a u ludbreškom u 2 općine i 11 sela. Raspored iz 20-ih godina (oko središta i prometnica) se izmijenio i nakon 1935. možemo primijetiti da su podravski kotarevi pokriveni razmjerno ravnomjernom mrežom ogranaka Seljačke sloge.

Poticaaj za osnivanje davali su pokretači Seljačke sloge koji su marljivo obilazili sve hrvatske krajeve (primjerice, predsjednik Rudolf Herceg je u Koprivnici 23. kolovoza 1936. održao predavanje o seljačkom prosvjetnom pokretu⁶), zagovornici su često bili ljudi uključeni u politički pokret HSS-a, narodni zastupnici ili oni na nižim stranačkim dužnostima, ali ključnu su ulogu odigrali sami seljaci koji su u Seljačkoj slozi vidjeli odgovor na brojne nezadovoljene potrebe sela i uporno poticali suseljane na rad. Često je susjedni ogranak svojim primjerom zorno posvje-

⁵ Iako je u Banovini Hrvatskoj HSS konačno mogao pružiti veću pomoć radu Seljačke sloge, gospodarske i sigurnosne prilike to joj nisu omogućile. Pred rat su zatvorene neke od najvažnijih podravskih tvornica (Danica, Tvornica ulja hrv. zemaljskih plodina), a radi gospodarskog i društvenog poremećaja može se ocijeniti da je situacija bila gora nego u vrijeme svjetske gospodarske krize. Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Društveno-ekonomski odnosi u Podravini od 1939. do kraja 1941. godine, *Podravski zbornik*, 7/1981., 32, 37-38.

⁶ Pavao TOMAŠIĆ, Temeljna načela seljačkog pokreta, *Podravske novine*, 7/1936., 35 (29.8.1936.), 1.

dočio o korisnosti kulturno-prosvjetnog rada Seljačke sloge (primjerice Budrovac je osnovan na poticaj ogranka iz Đurđevca).

U Podravini je češće nego drugdje Seljačka sloga dolazila u sela u kojima je već postojao neki oblik organiziranog društvenog života pa su dojave da je ogranak prvo društvo u selu (kao u Herešinu) bile iznimne. Iz istog se razloga češće nego drugdje događalo da starija društva ulaze u ogranak. Uglavnom se radilo u čitaonicama koje su i bile najraširenija društva po selima (u Goli je u ogranak ušla Hrvatska čitaonica, u Sigetecu Hrvatska knjižnica i čitaonica), ali moglo je to učiniti i starije pjevačko društvo (primjerice u Kutnjaku i Antolovcu te Malom Bukovcu).

Članovi

Nositelji rada u Seljačkoj slozi trebali su načelno biti sami seljaci.⁷ U prvim su se godinama ipak često spominjali inteligencija i građanstvo jer je njihova stručna pomoć još bila neophodna, a i ideološki se težilo za približavanjem i suradnjom sela i grada. Stoga nije bila rijetkost u izvješćima o radu ogranka pročitati da se hvale sudjelovanjem mjesne inteligencije u djelatnostima ogranka (u Kalinovcu je na zabavu ogranka došao 'vredni mjesni župnik Fišter' i domaća inteligencija, gostovanju Imbriovca u Malom Bukovcu prisustvovala je i mjesna inteligencija). Nakon obnove 1935. njihova je prisutnost postala donekle nepoželjna. Izričito se zahtijevalo da seljaci preuzmu sav rad u svoje ruke, da konačno postanu 'subjekt' javnog života (pa onda i na području prosvjete i kulture), a inteligencija je mogla surađivati, ali ne više predvoditi pojedine djelatnosti.

U ograncima su posao doista preuzeli sami seljaci i samo su još u središnjici djelovali stručnjaci koji su osmišljavali pojedine djelatnosti. No, i u središnjici su od samih početaka dogovarali akcije (i tako utjecali na njihovo izvođenje) aktivniji seljaci. Zanimljivo je da su upravo iz Podravine dolazile dvije najjače osobnosti kulturnog pokreta Seljačke sloge - seljački književnik, a kasnije i narodni zastupnik Mihovil Pavlek Miškina i neumorna zagovornica uključivanja žena u seljački pokret, književnica Mara Matočec. Mihovil Pavlek Miškina izabran je za prosvjetnog radnika i člana Glavnog odbora već na Prvoj skupštini Seljačke sloge 14. veljače 1926., a u Glavnom je odboru ostao do 1941. godine.⁸ Iako se ponegdje može susresti podatak da je Miškina bio prvi predsjednik Seljačke sloge, on je do kraja bio samo član Glavnog odbora, a predsjednici su bili Mijo Stuparić (1925. - 1929.) te nakon obnove 1935. dotadašnji tajnik, ali stvarni pokretač organizacije Rudolf Herceg.⁹ Na Drugoj skupštini 20. veljače 1927. sudjelovala je i Mara Matočec iz Đurđevca (u raspravi se javio još jedan Podravac - Blaž Posavec Majtan).¹⁰ Do iduće skupštine 12. veljače 1928., na kojoj je izabrana za prosvjetnu radnicu, Mara Matočec preselila se u Koriju (Virovitica), ali je ostala vezana uz rodni kraj.¹¹

Od aktivnijih djelatnika Seljačke sloge još bi trebalo spomenuti Ignaca Hanžekovića, koji je na Devetoj skupštini 11. lipnja 1939. izabran za zamjenika odbornika Upravnog od-

⁷ R. HERCEG, Svrha, zadaća i rad Seljačke Sloge. Tajnički izvještaj iznesen pred prvu redovitu glavnu skupštinu Seljačke Sloge dne 14. veljače 1926., *SP*, 1/1926., 5-8, 105-107; ISTI, *Seljačka sloga. Idejno čistilište hrvatskog i razsadište svjetskog seljačkog pokreta*, Zagreb 1940., 4, 7-8.

⁸ *SP*, 1/1926., 5-8, 124. O M. Pavleku Miškini vidjeti više: *Miškina. Život i djelo, Kaj*, 20/1987., 1-2. O njegovu djelovanju u Seljačkoj slozi: M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Socijalna i politička angažiranost Mihovila Pavleka Miškine, *Miškina*, 91-117.

⁹ Podatak se susreće u *Sveznadaru*, pučkoj enciklopediji koju je najavljujivala još predratna Seljačka sloga, ali objavljena je (u izdanju Seljačke sloge) tek nakon Drugoga svjetskog rata. *Sveznadar* donosi netočne podatke o radu samog izdavača. Primjerice, nema natuknice o R. Hercegu (a ni o V. Mačeku), Miškina je naveden kao prvi predsjednik itd. *Sveznadar. Nauka i znanje u riječi i slici*, Zagreb 1954., 647. Usp. i: Božena LOBOREC, Književni prinosi hrvatskoj kulturi, *Koprivnica. Izabrane teme*, Koprivnica 1995., 189.

¹⁰ *SP*, 2/1927., 3, 62-63.

¹¹ *SP*, 3/1928., 3, 63. O M. Matočec više u: M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, *Mara Matočec*, Koprivnica, Zagreb, 1993.

bora,¹² te Stjepana Prvčića, dugogodišnjeg kotarskog povjerenika Seljačke sloge, a od 1940. i kotarskog pročelnika sudova dobrih i poštenih ljudi.¹³

Seljačka sloga ustrajala je na tome da se u rad ogranka uključi cijelo selo, muškarci i žene te svi uzrasti. Muškarci koji su već bili aktivni u politici u pravilu nisu predvodili u djelatnostima Seljačke sloge jer se nastojalo da u širokom seljačkom pokretu svatko nađe svoje mjesto, znači oni aktivniji i borbeniji u političkom, a oni 'mirniji' ili s umjetničkim sklonostima u prosvjetno-kulturnom pokretu. To nikako nije značilo da oni ne mogu biti djelatni i u drugim HSS-ovim organizacijama. Dapače, podrazumijevalo se da na izborima glasuju za HSS, ako u selu postoji Gospodarska sloga da kroz nju ostvaruju gospodarske interese, a mladi su prije rata masovno ulazili i u Hrvatsku seljačku zaštitu.¹⁴

Budući da žene u međuraću nisu imale pravo glasa, a u patrijarhalnom su društvu bile potpuno isključene iz javnog djelovanja, HSS, koji je nastojao u svoj pokret uključiti i žene, držao je da je Seljačka sloga iznimno pogodna za njihovo okupljanje. Preko kulturnih i prosvjetnih djelatnosti moglo ih se bez većih protivljenja unutar vlastitog izbornog tijela, koje je još mahom imalo tradicionalna shvaćanja o mjestu žene u društvu, uključiti u javni život. U ogranku su se mogle zabaviti, steći korisna znanja i na kraju prihvatiti novi svjetonazor. Naravno, treba spomenuti da bez njih neke kampanje nisu bile ni provedive (očuvanje nošnje, koju su upravo one trebale izrađivati, zatim čuvanje zdravlja djece). Ogranci su se trudili izvršavati naputke središnjice pa su u Đurđevcu već 1927. na predstavi zaigrale i žene (u to su se vrijeme neki ogranaci žalili da im je teško izvoditi igrokaze jer nemaju predstavljajica), kasnije su u Dubovici ušle čak i u upravni odbor. No neki su i dalje imali problema pa je Gola 1939. javila da im se još trebaju priključiti žene kako bi rad bio 'podpun'.¹⁵

Od početaka se vodilo računa i o privlačenju mladih. Jedino se tako mogla osigurati budućnost tradicionalnoj kulturi i spriječiti razna 'zla', koja su se širila selima (česte su bile pritužbe da mladi gube vrijeme i snagu na pijančevanje po 'birtijama'), a ogranaci su nudili upravno ono što je mlade moglo zanimati - zabavu i (kroz nju) pouku.

Briga za tradicionalne vrijednosti i kulturu dala je starijim osobama počasno mjesto, upravo u trenutku kada su modernizacijske promjene uzdrmale njihovu stoljetnu ulogu izvora znanja. Oni su još pamtili kako se nekada pjevalo, što se kada nosilo i kakvim su se običajima pratili važniji događaji u životu ili godini. K njima su upućivani članovi ogranaka, kako bi spasili od zaborava ono što sami više nisu znali (Kalinovečki Konaci), a njihova je prisutnost kao svjedok vremena bila cijenjena i na novim proslavama (primjerice, kada su se prisjećali početaka organiziranja HSS-a ili prvih susreta s braćom Radić, kao u Đurđevačkim Konacima, Kalinovečkim Konacima Grede, Peščeniku).

Prosvjetni sastanci i sabori

U početku su pojedini ogranaci održavali veze prije svega sa središnjicom i susjednim ogranacima, ali čim je stvorena šira mreža Seljačkih sloga po selima, počelo ih se redovno sabirati i

¹² SS, 4/1939., 7, 188.

¹³ Za kotarskog suca ogrankovih sudova potvrđen je na kotarskom sastanku Seljačke sloge 10. ožujka 1940. *Podravske novine*, 11/1940., 12 (23. 3. 1940.), 1. S. Prvčić djelatnik je u Seljačkoj slozi do 1941., tijekom rata zatvoren u Lepoglavi, nakon toga se pridružuje NOB-u, a odmah nakon rata piše protiv HSS-a, pa i R. Hercega. S. PRVČIĆ, *Kakvi su ljudi kroz 22 godine vodili hrvatski seljački narod*, Zagreb 1945.

¹⁴ R. HERCEG, *Seljačka sloga. Idejno čistište*, 3.

¹⁵ Važnu ulogu Seljačke sloge na aktiviranju žena po selima zapazila je i Marija WINTER, Kulturno-prosvjetna društva u Ludbregu do 1941. godine, *Podravski zbornik*, 1/1975., 157; ISTA, *Iz povijesti Ludbrega i okolice*, Koprivnica 2000., 293.

koordinirati njihov rad unutar kotareva. Neko su vrijeme zajednički sastanci održavani zajedno s ostalim granama seljačkog pokreta (s političkim organizacijama i Gospodarskom slogom), no na pritužbe da tamo kulturno-prosvjetne teme dolaze na dnevni red posljednje i često ostaju neriješene, počelo se sa samostalnim sastancima. Na kotarskim prosvjetnim sastancima, koji su se redovito održavali od 1939. godine, sudjelovali su izaslanici svih ogranaka iz kotara (obično predsjednici i tajnici), prosvjetni povjerenici, općinski načelnici te seljački prvaci političkog pokreta. Podnosila su se izvješća o radu, iznosili uspjesi i problemi, dogovarale sve buduće djelatnosti, a mogle su se čuti i najvažnije obavijesti iz područja kojima se inače Seljačka sloga nije bavila (politike, gospodarstva). Primjerice, na prosvjetnom sastanku koprivničkog kotara potkraj 1939. sa izaslanicima 17 ogranaka dogovoreno je kako sudjelovati u kampanjama koje je tada vodila Seljačka sloga. Prvenstveno se govorilo o akciji za zaštitu majke i djeteta (dogovoreno je da će izabrati žene koje će na Dječjoj klinici u Zagrebu proći kratki tečaj o njezi djece)¹⁶, kampanja opismenjivanja je već bila u tijeku pa je kotarski prosvjetni povjerenik S. Prvčić težište u nastavku sastanka stavio na daljnje obrazovanje kroz predavanja (obavijestio ih je da ima dosta profesora koprivničke gimnazije koji su voljni održati predavanja po ograncima). Sastanak je iskorišten da se seljaci upoznaju s najnovijim reformama u gospodarstvu koje je provodila Banovina Hrvatska (povjerenik Gospodarske sloge govorio im je o uredbi o zaštiti seljačkog posjeda, a ravnatelj poreznog ureda dao je upute o radu ureda).¹⁷

S gotovo 1000 ogranaka potkraj 1939. Seljačka je sloga bila spremna za novi korak - prvo nacionalno okupljanje seljaka uključenih u kulturno-prosvjetni pokret, na kojem bi oni u višednevnim razgovorima imali priliku raspraviti probleme koje susreću u radu te zajednički doći do smjernica za budući rad. Prvi prosvjetni sabor održan je u Zagrebu od 8. do 10. prosinca 1939. godine. Iz govora podravske predstavnika možemo dobiti sliku o radu, postignućima i problemima koje je Seljačka sloga imala u Podravini. Stjepan Prvčić predstavio je koprivnički kotar, u kojem su tada djelovala 22 ogranka. Izvijestio je da je većina imala knjižnicu i čitaonicu i čitala 'evanđelje' Antuna Radića, da nepismenih više nije bilo, pa su se trudili oko 'pismenih analfabeta'. Ozbiljniji je problem predstavljala nošnja koja je nestala posvuda, osim u Koprivničkom Ivancu i Kunovcu, te su morali uložiti golem napor da je obnove, no uspjeh nije izostao. Uspjeli su održati tri smotre, a jedan je ogranak predstavio koprivnički kotar i Podravinu na središnjoj zagrebačkoj smotri. Sudovi su dobro radili, planirali su poraditi na kampanji za zdravlje djece i majki, a radilo se i na komasaciji zemlje. Luka Kovač izdvojio je kao glavni problem đurđevačkog kotara otežano širenje ideja Seljačke sloge u velikim selima toga kraja pa je ocijenio da prosvjetni napredak ne ide u korak s gospodarskim. Nepismenih je bilo 16 posto, ali mahom Roma, na što oni nisu mogli nikako utjecati (držao je da je to problem za budući Hrvatski sabor). Rad sudova bio je zadovoljavajući. Vinko Kranjec iz Ludbrega spomenuo je gospodarske nedaće svoga kraja (siromašenje raspadanjem zadruge, odseljavanje) te blagotvoran utjecaj rada Seljačke sloge. Imali su osam ogranaka, od kojih su dva uspjela podići dom, a dva su ga gradila. Spomenuo je i napredak u pismenosti.¹⁸

Na Drugom prosvjetnom saboru (Zagreb, 6. - 8. prosinca 1940.) više nisu bili predstavljeni kotarevi, nego cijele regije pa je o Gornjoj Podravini govorio Josip Hižman iz Drnja. I on je spomenuo problem nestajanja tradicionalne kulture (nošnja je sasvim napuštena, ne pjevaju se stare pjesme, dolaze i gradske igre - nogomet, tombola, biljar), dobar rad sudova (posebno u

¹⁶ Koprivnica je poslala nekoga u Dječju kliniku, ali za sada ne znamo koliko je žena prošlo kratku, stručnu obuku. *Majke za zdravlje djece*, Zagreb 1941., 8.

¹⁷ SS, 4/1939., 12, 376.

¹⁸ *Prosvjetni sabor Seljačke Sloge u Zagrebu 8. - 10. XII. 1939.*, Zagreb 1940., 31-32, 35-36, 47-48; SS, 5/1940., 1, 9-10. O zaključcima je kratko izvješćeno u: *Zaključci prosvjetnog sabora, Podravske novine*, 10/1939., 50 (16. 12. 1939.), 1.

Koprivnici), a od ostalih problema naveo je još 'crnu kugu' - siromaštvo. U sekciji koja je raspravljala o sudu dobrih i poštenih ljudi sudjelovao je S. Prvčić.¹⁹

Nakon Drugog sabora počeli su se od veljače 1941. održavati pokrajinski prosvjetni sabori. U Koprivnici je 9. veljače 1941. održan sabor za Gornju Podravinu, a glavna je tema bila potreba prosvjetnog rada i vraćanje seljačkoj kulturi i životu koji jedini pruža 'sigurnost održanja' u teškim (pred)ratnim prilikama. Na sabor su došli i narodni zastupnik M. Pavlek Miškina i izaslaničci središnjice Branimir Bratanić (etnolog koji je vodio smotre), dr. Nada Kovačević (jedna od voditelja kampanje za zdravlje majke i djeteta) te M. Matočec.²⁰ Iz nesklonog *Podravca* doznajemo i imena sudionika: I. Hanžeković (Srijem), Luka Kovač (Đurđevac), F. Gaži (Hlebine), M. Matočec (Korija), Franjo Lončar i Kata Pavlek (Đelekovac), Ivan Vuk (Jelačićevo), Mijo Berta (Kalinovac), Viktor Tot (Grabaševac), Marko Matkov (Đurđevac), Franjo Turek (Sesvete Ludbregške), Petar Mađerić (Virje), S. Prvčić (Koprivnica), Petrović, Hižman i Sabolović (Mučna Reka), Lovro Horvat (Sokolovac), Triplat (Mali Bukovac), Stjepan Petričević (Bregi Koprivnički), Vinko Kranjec (Ludbreg). Iako je izvjestitelj zjurado i tendenciozno prokomentirao da je sabor pokazao nesposobnost seljaka da nešto ozbiljno rasprave i odluče (ne znaju se držati teme, nemaju političke taktike, nisu zreli za položaje, nedisciplinirani su), i on je priznao da se na njemu moglo čuti i zanimljivih misli.²¹

DJELATNOSTI OGRANAKA SELJAČKE SLOGE

Pismenost

Zahtjev za pismošću obično je bilo polazište rada Seljačke sloge, a opismenjivanje djelatnost kojoj su posvećivali mnogo energije. Tijekom 30-ih godina vodili su pravu nacionalnu kampanju u kojoj je sudjelovalo više stotina tisuća ljudi. Međutim, djelatnost koja je drugdje imala prioritet, u Podravini je bila manje važna jer je i nepismenost ovdje bila niska. Prema statistikama, njezini su kotarevi bili među 15 najpismenijih kotareva (od ukupno 69) pa je Koprivnica sa svojih 19 posto nepismenih bila na 14. mjestu, Ludbreg sa 16,7% na devetom, a Đurđevac sa 16,4% na osmome mjestu. Ispod željenih deset posto, kojima je težila kampanja, došle su općine Peteranec, Ždala i Đelekovec.²² Kada je u jesen 1938. kampanja krenula s novim, konkretnim zadatkom da svaki kotar treba prepoloviti broj nepismenih do novog popisa 1941. (a zadana je polovica nazvana 'Mačkovom linijom pismenosti'), za Koprivnicu, Ludbreg i Đurđevac to je značilo spustiti se na 8 posto, čime bi one postigle ono što se moglo predstaviti kao puna pismenost.²³

Glavna metoda opismenjivanja koju je zagovarala Seljačka sloga bilo je pojedinačno poučavanje po kućama. To je odgovaralo njezinoj pretpostavci da seljak mora biti subjekt u svakom pogledu (ovdje je postajao i učitelj), a taj je način na kraju postao jedini moguć nakon što je država isprva otežavala, a onda u doba diktature i potpuno zabranila učiteljima (i drugima) održavanje tečajeva koji ne bi bili pod njezinom izravnom kontrolom. Nakon osnivanja Banovine Hrvatske ta je zabrana konačno dokinuta (iako je već i ranije prešutno zaobilažena) te je kampanja prvi put dobila državnu potporu. U gradu su pokretani tečajevi za nepismene koje su u pravi-

¹⁹ Hrvatski seljački prosvjetni sabor, SS, 5/1940., 12, 323, 343.

²⁰ Ante MARTINOVIĆ, Pokrajinski prosvjetni sabori, SS, 6/1941., 3, 63-65; Prosvjeti sabor SS u Koprivnici, *Podravske novine*, 12/1941., 8 (15. 2. 1941.), 2.

²¹ *Podravac*, 3/1941., 3 (1. 3. 1941.), 6.

²² *Pokret za pismenost*, Zagreb 1938., 10; Seljački pokret za pismenost, SS, 2/1937., 9, 209.

²³ »Mačkova linija pismenosti«, SS, 3/1938., 11, 340.

lu organizirali međudruštveni odbori (odbori s izaslanicima svih društava zainteresiranih za pomoć kampanji). Tako je i u Koprivnici gradski povjerenik Magovac pozvao na sastanak 30. listopada 1939. predstavnike svih kulturnih i humanitarnih društava kako bi dogovorili početak kampanje u zimi 1939./40. i kako bi organizirali sabirnu akciju iz koje bi se financirali tečajevi. Došli su izaslanici iz 25 društava (šest se nije odazvalo), osnovan je međudruštveni odbor, dogovorena sabirna akcija (za 7. studenoga 1939.) i način popisivanja nepismenih (po periferiji ih je upisivala Seljačka sloga, u središtu gradski namještenici i Klub akademičara).²⁴ U novinama su objavljivani rezultati sakupljanja (poimence su navođeni darovatelji i iznos koji su dali, što je istodobno bila promidžba za njih i za akciju, ali i financijska kontrola novčanog fonda) te brojevi prijavljenih 'učenika'. Gdje je bilo škola, pokretali su tečajeve, a po selima su poučavali sami seljaci.²⁵

Izvješća iz kotareva potvrđuju da se Podravina uključila u kampanju onoliko koliko je mogla i trebala. Većina je javila da nemaju nepismenih osim Roma, na koje nisu mogli utjecati (Kalinovec, Kalinovečki Konaci Grede, a Peski su ostali usamljen slučaj da su i oni učili s 'velikom voljom i oduševljenjem'). Tamo gdje se radilo o slugama iz drugih krajeva (Delovi) ili djeci, koja su u Podravinu dolazila na prehranu (Kalinovec), organizirano je poučavanje onako kako je Seljačka sloga tražila - pojedinačno, po kućama. Organizatori su se doista zalagali pa je i odaziv bio dobar. U Gotalovu su pozvali svakog pojedinog nepismenog na učenje, a tako izravno obraćanje nije nitko mogao odbiti.

Ako nisu poučavali nepismene, uključili su se financijski pomažući kampanju (što je bilo iznimno važno jer kampanju nije financirala država, nego ju je vodila oporbena stranka, a financirana je dragovoljnim priložima). Primjerice, Botovo je javilo da su kupili značke ABC koje su se prodavale u korist kampanje. Ukupno je u podravskim kotarevima do kraja 1939. (kada je objavljeno izvješće o sakupljenim i utrošenim sredstvima) sakupljeno 6782 dinara. (Istodobno su dobili knjiga i pribora za pouku nepismenih u vrijednosti od 36.269 dinara, što se dogodilo gotovo u svim kotarevima pa su većinu troškova kampanje ipak podmirivali Zagreb i njegovi poduzetnici).²⁶

Zajednička čitanja

Kao i drugdje, zajednička čitanja su održavali svi ogranci. Razlika je bila u tome što u Podravini ona nisu imala ulogu jedinog načina širenja važnih, novih obavijesti, kao što je to bilo u krajevima s visokom nepismenošću. Ostajala im je ipak važna zadaća okupljanja i učvršćivanja mišljenja kroz raspravu i razgovor te stvaranja osjećaja zajedništva. Zimi su se sastajali češće, dva ili tri puta tjedno, a ljeti obično samo nedjeljom poslijepodne. Najviše se čitalo ono što je preporučivala središnjica, a izvješća su uglavnom spominjala glasila Seljačke sloge i HSS-a te uz njih *Sabrana djela* A. Radića (koje je izdala Seljačka sloga, tražeći da ih nabavi i proučava svaki ogranak). Pred rat, kada je ponestalo petroleja, počela je zapinjati čak i ova djelatnost (Delovi).

Knjižnice i čitaonice

Čitaonice su se počele širiti Podravinom mnogo prije osnivanja Seljačke sloge pa se ona svojim knjižnicama i čitaonicama samo pridružila već jakom pokretu. Štoviše, neki su naslijedili svoju knjižnicu od starijeg društva, poput ogranka iz Sirove Katalene, koji ju je preuzeo od bivše

²⁴ *Podravske novine*, 10/1939., 43 (28. 10. 1939.), 3; 44 (4. 11. 1939.), 1.

²⁵ U Koprivnici se javilo njih 30, u Koprivničkim Bregima 41, Vinici 70. *Podravske novine*, 11/1940., 4 (27. 1. 1940.), 4.

²⁶ U kotaru Đurđevac sakupljeno je 1841 din, a primili su pribora u vrijednosti 12.050 din, Koprivnica je sakupila 3409 din (od toga je 1000 din za Zlatni znak dao dr. Mirko Kasumović, ravnatelj Gradske bolnice i gradski fizik), a primili su pomagala u vrijednosti 16.786 din, Ludbreg je sakupio 1532 din, a primio knjige i pribora vrijednih 7433 din. *Pokret za pismenost 1937-1939*, Zagreb 1940., 24, 34, 39.

Hrvatske čitaonice. U čitaonicama su se sastajali, čitali novine (uglavnom HSS-ovske, primjerice u Đurđevcu su primali *Dom*, a preko zime i dnevnik *Narodni val te Seljačku prosvjetu* i *Gospodarski list*) i razgovarali, a većina je nastojala stvoriti i vlastitu knjižnicu s probranom (preporučenom) literaturom. Većina je ogranaka imala poteškoća s prostorijama. Iznajmljivali su sobe (Bregi Koprivnički), koristili prostorije drugih društava, a mali broj sretnijih (ili aktivnijih) uspio je vlastitim zalaganjem doći do doma (Budrovec, Dubovica, Imbriovec, Kutnjak, Koprivnica). Knjižnice su se rijetko mogle pohvaliti većim knjižnim fondom pa su na razne načine nastojale izbjeći opasnost dosade i gubljenja zanimanja za čitanje. Knjige su nabavljali uglavnom novcem sakupljenim na zabavama ogranaka, nešto su mogli uzeti iz članarine ili su organizirali namjenske akcije sakupljanja knjiga ili novca za knjige. Tijekom 20-ih godina pomoć je pružio i Zagrebački oblasni odbor dok je u njemu vlast imao HSS, koji se pokušao izboriti za stvarnu oblasnu samoupravu i voditi politiku pomoći selu. Oblasni je odbor krajem 1928. poveo akciju doniranja knjiga u vrijednosti od 500 dinara ograncima Seljačke sloge i tada su svoje knjižnice povećali i neki podravski ogranci (Koprivnički Ivanec, Kalinovac, Kunovec, Virje, Kutnjak, Gorica). Unatoč trudu, knjižnice su rijetko brojile više stotina knjiga pa su se Đurđevac (443 knjige), Molve (450) i Đelekovac (iznimnih 1500 knjiga) isticali među svim ograncima Seljačke sloge.

Predavanja

Iako predavanja nisu bila masovna djelatnost kao opismenjivanje, ipak su ogranci poduzimali prilične napore da omoguće svojim članovima (posebno mladima) proširiti znanja koja nitko od njih nije imao prilike steći redovnim školovanjem. Predavanja su mahom bila iz praktičnih znanja, a u Podravini, gdje su članovi ogranaka većinom bili pismeni i svjesni potrebe za znanjem koju nameće modernizacija, postala su vrlo popularna. U Đurđevcu je, primjerice, 1927. održano deset predavanja (od toga šest gospodarskih, a drugo o bolestima, nacionalnoj povijesti i narodnoj umjetnosti), pravi svakodnevni tečaj otvoren je zimi 1926./27. u Imbriovcu, a predavanja spominju i Molve, Botinovec, Bregi Koprivnički i Koprivnica.

Predavači su u početku bili stručnjaci iz raznih grana, a tijekom 30-ih godina pokušalo se i u ovoj djelatnosti pokazati da su seljaci subjekt pa počinjemo sretati seljake predavače. Među njima se isticala M. Matočec, koja se rado vraćala u svoju Podravinu, a na predavanjima se posebno obraćala ženama (Bregi Koprivnički, Budrovac, Kalinovec, Sesvete Ludbreške). Ipak, nije se potpuno napustila ideja o prosvjetnim tečajevima, ali srećemo je još samo u Koprivnici. Tamo su u zimi 1940./41. pokrenuli dvomjesečni tečaj po uzoru na Seljačko sveučilište u Zagrebu. Na njemu se čitalo A. Radića i slušalo predavanja iz raznih struka (higijene, veterine, agronomije, prava), a dnevno je dolazilo 100-500 polaznika, mahom seljaka. U Đurđevcu je ogranak pomogao pokrenuti domaćinski tečaj za žene (uz prehranu, trebale su naučiti praviti haljine iz domaćeg platna, kako bi prestale trošiti novac na 'tvorničke prнке').

Seljačka književnost

Stjecanje novih znanja bilo je važno za snalaženje u svijetu koji se naglo mijenjao, no nipošto nije bio glavni cilj Seljačke sloge. Ona je pokušavala spojiti prihvaćanje onog što je korisno u modernizaciji s očuvanjem vlastita identiteta, koji je prije svega tražila u tradicionalnoj kulturi. Najveći dio napora stoga je išao za očuvanjem i daljnjim stvaranjem u duhu tradicije. Prvo o čemu su vodili računa bila je seljačka književnost, kompleks narodnog stvaralaštva koji je kao nacionalnu odrednicu proučavalo još 19. stoljeće. Prvobitno bilježenje usmenog stvaralaštva postupno je prelazilo u novu kvalitetu, a Seljačka sloga je dala svoj prilog ideološkim postavkama da je samo u selu moguće pronaći životnost koja može stvoriti (obnoviti) istinsku nacionalnu književnost. Dok je dio građanske književnosti tog vremena u selu nalazio inspiraciju, Seljačka

je sloga u njemu potražila i autore, tvrdeći da samo seljaci mogu dati pravi život i originalnost novoj književnosti.

O postojanju nadarenih seljaka, koji samo čekaju da im se pruži prilika da pokažu umijeće, nisu dvojili, pozivajući se na anonimne umjetnike koji su stvarali cijenjenu usmenu književnost. Da bi dotad sakrivenim umjetnicima pružili mogućnost da na nov način pokažu svoj dar i progovore o svom životu, pokrenuli su posebnu ediciju *Seljačku knjižnicu*. U srpnju 1926. izašla je prva knjiga u seriji, a bila je to zbirka kraćih razmišljanja i rasprava M. Pavleka Miškine *Za svojom zvijezdom*.²⁷ Odmah je i napadnuta, i to ne, kao što bi se očekivalo od književnih kritičara u novinama, nego s mnogo neugodnijeg i opasnijeg mjesta. Naime, istaknuti političar Grga Anđelinović uputio je pritužbu na 'protuvojničko' štivo ministru unutrašnjih poslova i ministru vojске.²⁸ Unatoč napadima, Seljačka sloga nastavila je svojim putem, a Miškina je i dalje bio jedan od njezinih najdjelatnijih članova i, svakako, najcjenjeniji autor. Uz manje priloge, u izdanju Seljačke sloge objavio je još knjižicu *Seljačtvo se zaštićuje samo, i to u Seljačkoj Slogi duhovno u Gospodarskoj Slogi materijalno*.²⁹

Uz Miškinu, Podravina je dala još 17 književnih suradnika Seljačke sloge. Miškina je prednjačio i brojem priloga (24), a slijedio ga je spomenuti Ignac Hanžeković (19 priloga), čiji je rad zapažen pa je ušao i u središnjicu Seljačke sloge. Obojica su nastupila na večeri seljačke književnosti u sklopu Kulturnog tjedna braće Radić (12. lipnja 1937.), na kojoj je Seljačka sloga nastojala seljake književnike predstaviti široj publici.³⁰ Uz njih, još bi trebalo spomenuti Valka Bačija iz Botova (7 priloga) i Blaža Martinčića iz Pešćenika (5), dok su se ostali javili jednim, dva ili tri priloga.³¹

Jedan je ogranak u Podravini učinio jedinstven izdavački poduhvat i prigodom proslave 300-godišnjice svog sela (4. rujna 1938.) izdao *Spomenicu sela Kalinovca* (Zagreb 1938.). Spomenice su u međuraću bile vrlo popularne, ali u pravilu su ih izdavala građanska društva ili institucije pa je kalinovečki ogranak ostao jedini (barem koliko zasad znamo) u širokoj obitelji Seljačke sloge koji se prihvatio takvog posla.

U Podravini je učinjen još jedan književni poduhvat koji je pokazao da umjetnost nije odvojena od politike. Ivan Sabolić iz Peteranca objavio je zbornik seljačkih književnih i likovnih radova pod nazivom *Zbornik hrvatskih seljaka I* (Zagreb 1936.). Vodstvo Seljačke sloge loše ga je dočekalo, no nigdje nisu izrijekom spomenuli što zamjeraju novom *Zborniku*, u kojem su svoje radove objavili svi važniji seljački književnici djelatni u Seljačkoj slozi (Miškina, Mijo Stuparić, Mara Matočec, Mato Mandić i dr.). Možemo ipak pretpostaviti da se nije radilo o nezadovoljstvu mračnom slikom sela (što sugeriraju neka kasnija tumačenja) jer ni sami nisu podržavali lažne idealističke prikaze seljačke zbilje.³² U svakom slučaju utjecaj ljevice (ili čak komunista) preko

²⁷ SP, 1/1926., 5-8, 126-127.

²⁸ SP, 1/1926., 18-19, 268-270. Usp. M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Socijalna i politička angažiranost, 97-100.

²⁹ Mihovil PAVLEK MIŠKINA, Ante PREMUŽIĆ, Pavle KVAKAN, *Seljačtvo se zaštićuje samo, i to u Seljačkoj Slogi duhovno u Gospodarskoj Slogi materijalno*, Zagreb 1936. Iduće je godine objavio još jednu knjižicu, a izdavač je bio Dom Stjepana Radića - zadruga hrvatskih seljačkih kulturnih radnika, koji je bio blizak Seljačkoj slozi. M. PAVLEK MIŠKINA, *Početak hrvatskoga seljačkoga pokreta*, Zagreb 1937.

³⁰ SS, 2/1937., 6b, 163.

³¹ Valent Francina (1, Đurđevac), Vinko Redep (2, Đurđevac), Viktor Toth (1, Grbaševac), Tomo Badanjek (1, Kladare), Mijo Jendrašić (2, Konaci Đurđevački), Rok Šafar (1, Kutnjak), Adam Bačani (1, Martijanec Gornji), Mato Fugina (1, Pešćenik), Mihovil Hontić (1, Repaš), Stjepan Vertuljek (1, Sesvete Ludbreške), Mato Križan (1, Sigetec), Janko Petanjek (2, Srijem), Mijo Medved (3, Većeslavac), Mijo Janeković (1, Zablatje)

³² Prema Marijanu Špoljaru, HSS-ovo je vodstvo odbilo financiranje prvog Zbornika jer nije pružio »ako ne idilčno-folklorističku sliku sela, a onda sigurno dozu seljačkog optimizma i aluzija o boljoj situaciji u imaginarnoj seljačkoj državi«. Financirao ga je liječnik iz Drnja Pavao Tomašić, pripadnik lijevog HSS-a (čime ilustrira razlike lijevog krila i službene politike HSS-a). M. ŠPOLJAR, Kulturna akcija na selu i uloga Petra Franjića, *Podravski zbornik*, 8/1982., 133. Za drugi svezak drži da je bio još više u rukama »demokratskog fronta« (lijevog HSS-a). ISTI, Podudarne značajke prijeratne naive i seljačke književnosti, *Podravski zbornik*, 13/1987., 130-132.

‘demokratskog fronta’ ne možemo prepoznati u nastavku (*Zbornik hrvatskih seljaka II*, Zagreb 1938.), kako se to spominjalo u kasnijim studijama. Naime, izdavač drugog dijela bio je Dom Stjepana Radića, čime su se autori napokon našli - kako je kolektivno uredništvo istaknulo - ‘u krilu hrvatskog seljačkog pokreta’.³³ U oba djela svoje su radove objavili podravski književnici Josip Belčić, Stjepan Betlehem, Franjo Gaži, Tomo Gaži, Ivan Kanižanec (samo II. dio), Mihovil Pavlek Miškina, Stjepan Petričević (samo II. dio), Ivan Šoštaric (samo II. dio), a crteže Ivan Generalić, Franjo Mraz i Mirko Virius. (Možda u sklopu sukoba ideologija na podravskom području možemo shvatiti i izjavu ogranka u Kladarima da vole čitati S. Kolara, A. Šenou, M. Pavleka Miškinu, ali da im se Krleža ne sviđa.)

Podravski umjetnički krug nametnuo se hrvatskoj javnosti i postao poznat i izvan granica države. Veliko priznanje bio im je i posjet potpredsjednika Rockefellerove zaklade i nadzornika za Europu prof. Gunna, koji je tijekom boravka u Zagrebu izrazio želju da posjeti književne i slikarske samouke, poznate i izvan države. (Miškinini radovi, kao ‘najjačeg i najtipičnijeg seljačkog književnika na Balkanu’, bili su prikazani u francuskim i poljskim književnim revijama, a slikari su izlagali u Londonu.) U društvu Andrije Štampara (ravatelja Higijenskog zavoda, kojeg je, zajedno s njegovim brojnim akcijama, Zaklada financijski pomagala) i Dinka Tomašića prof. Gunn je posjetio Podravinu te je 18. siječnja 1939. u Đelekovcu u Miškininoj kući ručao i razgovarao s njim i drugim seljačkim književnicima (Belčić, Betlehem, Gaži) i slikarima (Mraz, Generalić, Virius). Štampar je prevodio, a razgovaralo se o prilikama u kojima žive i njihovu kulturnom radu. Gunna se dojmilo što je čuo i na kraju je obećao materijalnu pomoć, otkupio odmah nekoliko slika za sebe (založio se da izlože radove na izložbi u New Yorku) te obećao da će doći na smotru seljačke kulture u Zagrebu 1939. godine.³⁴

Predstavljačke skupine

Većina je ogranaka imala manju skupinu mladih, zainteresiranih za predstave. Međuraće je bilo zlatno doba amaterske glume i kazališta, vrijeme kada su brojna društva imala skupine koje su za zabave priređivale igrokaze pa se taj oblik umjetničkog izražavanja (prepoznat i kao izvanredno promidžbeno sredstvo) širio i kao jedna od čestih aktivnosti Seljačke sloge. Predstavljače su spomenuli brojni podravski ogranci (21 od ukupnih 56 ogranaka, i to: Budrovec, Đurđevac, Đ. Konaci, Đuretina, Krajnica, Miholjanec, Pitomača, Botovo, Bregi Koprivnički, Delovi, Đelekovec, Gola, Gotalovo, Herešin, Koprivnica, Rijeka, Zablatje, Dubovica, Kutnjak, Ludbreške Sesvete, Struga), ali je moguće da ih je bilo i više.

U početku su izvodili djela građanskih autora, no krajem 30-ih godina ‘pročistili’ su repertoar te su igrokazi koje su davali na prosvjetnim sijelima postali onakvi kakve je očekivala središnjica: da su ih napisali seljački autori, da je tema iz seljačkog života i da su predstavu priredili sami seljaci (ranije su često pomagali učitelji ili netko od neseljaka zainteresiran za amatersku glumu). Primjerice, u Dubovici su prvo prikazivali predstave s građanskim sadržajem, a nakon kritike okrenuli su se isključivo seljačkim temama i autorima.

Glumci, osim velike volje i nešto talenta, nisu imali ništa drugo - ni glumačkog obrazovanja, ni sredstava (za scenu i kostime pa su kulise koje je imao Hrešin bile rijetkost), a mnogi, kao zanesenjaci u Đurđevcu, pravog kazališta nisu vidjeli ‘niti iz vana, a kamo li iz nutra’. Ipak, predstave su bile iznimno popularne i činile ‘krunu’ prosvjetnih zabava, a publika je bila više nego zahvalna. Iskreno zapanjena onime što su mnogi prvi put u životu vidjeli i dodatno ponosena time što su predstavu mogli izvesti njihovi poznanici, pljeskala je, plakala i smijala se. Zani-

³³ Predgovor, *Zbornik hrvatskih seljaka II*, Zagreb 1938., 7.

³⁴ Dušan OŽEGOVIĆ, *Podravske novine*, 10/1939., 7 (18. 2. 1939.), 2.

manje je bilo veliko, pa su ogranci često javljali o gužvi ili nedovoljnom prostoru za sve koji su došli (poput Gole, gdje je bila 'stiska kao na Božić kod polnoćke').

Pjevački i tamburaški zborovi

Kako bi očuvali seljačko kulturno stvaralaštvo, većina je ogranaka pokušala osnovati pjevački i tamburaški zbor. Tijekom 20-ih godina ovo je za mnoge predstavljalo neizvediv zadatak jer se, prema građanskim uzorima, tražilo da zborovi pjevaju umjetnički što kvalitetnije, a za rad im je trebao zborovođa i poznavanje nota te ne čudi što su čak i oni koje se uspjelo pokrenuti, često radili kratko. Tako je pjevački zbor u Đurđevcu brzo raspušten zbog sukoba zborovođe i zbora, a u Molvama je prestao s radom jer je zborovođa premješten. Središnjica je pokušala doskočiti problemu pokretanjem tečaja za zborovođe u ljeto 1928. godine. Na tečaj su iz Podravine došli Josip Ribić (Rasinja, Ludbreg) i Franjo Pajc (Virje).³⁵ Repertoar se sastojao od harmoniziranih narodnih pjesama i umjetničkih pjesama nacionalnog sadržaja (primjerice u Đurđevcu su na zabavi 1926. izvodili Novakove skladbe *Pozdrav domovini*, *Bog i Hrvati* te *Jadransku vilu*, Vilharovu *S Dinare kršne* i Špoljarovu *Plavu momu*). Zapažen je rad dvaju zborova iz Virja (Ratar i Rusan), koji su nastupili i na bjelovarskoj smotri 14. listopada 1928., koja je te godine (zajedno sa sisačkom) odigrala ulogu središnje zagrebačke smotre (zbog žalovanja za ubijenim zastupnicima i Stjepanom Radićem u Zagrebu su otkazali sve slične priredbe).³⁶

Nakon obnove Seljačke sloge 1935. situacija se potpuno promijenila. Izbacene su pjesme građanskih autora i od tada su zborovi ogranaka pjevali isključivo domaće, seljačke i što starije pjesme svoga kraja. Umjesto kvalitetne izvedbe, počelo se tražiti da pjevaju kako se to pjeva u selu, da bi se tako sačuvao izvorni zvuk koji se inače gubio u harmonizacijama. Nakon postavljanja novih paradigmi nestali su stari problemi i od tada je svaki ogranak mogao imati pjevački zbor pa ne čudi da ga spominju Đuretina, Kladare, Pitomača, Virje (čak četiri zbora jer je veliko selo), Botinovec, Botovo, Drnje, Đelekovec, Gotalovo, Herešin, Koprivnica, Miličani, Novigrad Podravski, Rijeka, Srijem, Torčec, Većeslavec, Dubovica, Grbaševac, Ivanec Koprivnički, Kutnjak, Ludbreške Sesvete, Luka, Slanje, Struga (25 od 53 ogranaka iz 30-ih godina).

Tamburaške je zborove bilo još teže pokrenuti. Za njih je bilo potrebno ne samo znanje (ili spremnost i smisao za učenje), nego i sredstva za nabavu instrumenata koja su mnogim ograncima bila prevelika. Ipak se znatan broj odlučio na svojevrsnu žrtvu ili ulaganje većih napora da se sakupi novac za tamburice jer se ta djelatnost držala posebno pogodnom i korisnom za okupljanje mladih. U Podravini je devet ogranaka javilo da su uspjeli ustrojiti tamburaški zbor (Kalinovac, Đurđevac, Repaš, Botovo, Koprivnica, Reka, Grbaševac, Sesvete Ludbreške, Struga).

Prosvjetna sijela

Ogranak koji je pokrenuo vježbe u nekim ili svim od predviđenih umjetničkih djelatnosti bio je spreman za priređivanje zabava koje su tijekom 30-ih godina nazivali prosvjetnim sijelima (*sielima*). Priređivali su ih u svom selu, ali su na poziv rado gostovali u susjednim mjestima, pronoseći tako ideje seljačkog kulturnog pokreta. Sijela su prije svega trebala imati poučni učinak i potaknuti gledatelje da svi zajedno porade na unapređenju seljačke kulture. Stoga se na njima pokazivalo ono najbolje što je selo moglo stvoriti - recitirale su se pjesme seljačkih pjesnika, davali seljački igrokazi, a zbor je pjevao starinske pjesme. Zabava kojom su sijela završavala

³⁵ Tečaj za zborovođe seljačkih društava, *Dom*, 22/1928., 28 (11. 7. 1928.), 6; M. BARTULICA, Hrvatska seljačka pjesma, *Dom*, 22/1928., 30 (25. 7. 1928.), 3-4; 51 (Božić 1928.), 15.

³⁶ Na bjelovarskoj smotri trebao je nastupiti i Osvit iz Pitomače (za koji inače nema podataka da bi bio zbor ogranaka), ali je odustao jer su neki pjevači istupili iz zbora. Izvjestitelj u *Domu* je prokomentirao da se ponašaju »kao da ne razumiju novoga doba«. *Dom*, 22/1928., 39 (26. 9. 1928.), 5; 42 (17. 10. 1928.), 9.

također je trebala biti u narodnom duhu pa se tražilo da se plešu kola, a ne strani plesovi (po mogućnosti, trebali su biti oprezni i s alkoholom koji se nije smjelo točiti sve dok program nije bio gotov). Sijela su se sve više približavala zamišljenom idealu, primjerice u Pitomači je oko 500 ljudi oduševljeno pratilo seljačke igrokaze *Za bolji i ljepši život* i *Progledao je veliki slijepac*, slušali su recitacije pjesama iz *Seljačke sloge*, a pjevale su se i stare pjesme. Sve su priredili sami seljaci, a prisutne je ponajviše oduševio starinski drmeš i pjesma *Služio sam devet let*, koja je potjecala još iz vremena Vojne granice.

Sijela su priređivana uz nove seljačke blagdane, ali i prigodom tradicionalnih crkvenih blagdana (Božić, Uskrs, Duhovi, crkveni god), čiji je vjerski sadržaj tako dopunjavao s potpuno novom idejom afirmacije seljaštva i seljačke politike.

Seljački blagdani

Širok hrvatski seljački pokret uspio je u 30-im godinama potaknuti masovno slavljenje novih, političkih blagdana, vezanih uz ideologiju ili pokretače HSS-a. Dok su se proslave službenih državnih blagdana (rođendani kraljeve obitelji, ujedinjenje Jugoslavije) u hrvatskim krajevima sveli na sudjelovanje službenih osoba i malobrojnih pristaša beogradskog režima, proslave koje je vodio HSS imale su masovan, zapravo manifestan odaziv u gradovima, ali i na selu. Glavne su proslave održavane u veljači prigodom spomendana M. Gupca i A. Radića, u lipnju za rođendan braće Radić te u srpnju za Mačekov rođendan. Mačekov je rođendan bio prije svega politički blagdan, a dani u veljači i lipnju imali su kulturni karakter pa je i njihove proslave počela, osmislila i vodila Seljačka sloga.

Obilježavanje spomendana u veljači bilo je zamišljeno intimnije, mirnije i posvećeno prosvjedi (ponajviše su se održavala zajednička čitanja i predavanja), a dani u lipnju (11. lipnja rođeni su i Antun i Stjepan Radić) bili su prilika za sijela, smotre i manifestacije koje su javnosti trebale pokazati dosege seljačke kulture. Središnjica je posebno propisala proslave lipanjskog blagdana - dočekati izlazak sunca u prirodi, razmišljati o ulozi braće Radić i vlastitom doprinosu seljačkom pokretu, a kasnije svoje razmišljanje podijeliti s obitelji i suseljanima. Većina ogranka javljala je da ih je proslavila, iako ne uvijek na propisani način - uglavnom su držali predavanja i zbor bi nešto otpjevao. Zamišljenoj proslavi najviše se približila Krajnica. Prigodom rođendana braće Radić 1939. održali su sijelo na otvorenome, na kojem su recitali pjesme iz *Seljačke sloge* i jednu koju je napisao član ogranka Fabijan Mihaljev. Nakon toga je prikazan jedan od preporučivanih seljačkih igrokaza (*Za bolji i ljepši život*). Slično su slavili i ogranci Đurđevački Konaci, Kalinovac, Botinovec, Gotalovo, Sesvete Ludbreške i Sokolovac. U Kutnjaku su se proslavi priključili i Šumadinci na radu u selu, čime se jasno pokazalo da se ne radi o ekskluzivnoj hrvatskoj, nego o prije svega seljačkoj proslavi.

Smotre seljačke kulture

Smotre, koje su 20-ih godina počele kao smotre seljačkih pjevačkih zborova, a tijekom 30-ih prerasle u smotre seljačkog stvaralaštva (pjesama, plesa, običaja i nošnji), bile su već tada djelatnost s najjačim promidžbenim djelovanjem, a ostale su jedino što je preživjelo svjetski rat i bilo obnovljeno u kasnijim smotrama folkloru.³⁷ Seljačka umjetnost potvrđivala je vlastitu vrijednost u jasnom ideološkom kontekstu da je ona temelj nacionalnog identiteta. Kako je pisao Prvčić, smotre trebaju pokazati seljačku kulturu koja je pomogla da hrvatski narod opstane, a preko smotre on može pokazati sebi i svijetu 'da nismo ovdje od jučer, već trinaest i više stoljeća'. Ne

³⁷ O smotrama šire u: Naila CERIBAŠIĆ, *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće*, Zagreb 2003.

manje važno bilo je i to da su smotre pružale dobru priliku da se i na taj način 'manifestira svijest i jedinstvo hrvatskog naroda'.³⁸

Spomenuta razlika između 20-ih (pjevačke smotre na kojima se očekivalo da zborovi pjevaju po notama, predvođeni zborovodnom) i 30-ih godina (okretanje prema izvornom) omogućila je i mnogo širi interes te sudjelovanje seljaštva. Ukupno je u nešto više od pet godina održano oko 160 smotri u svim hrvatskim krajevima, kako bi svi ogranci mogli pokazati svoj rad barem na lokalnoj smotri. Oni najbolji (to je značilo oni koji su zadovoljili zahtjev središnjice za izvornošću) nastupali su na središnjim smotrama u Zagrebu, pri čemu se pazilo da se po mogućnosti pozivaju ogranci koji još nisu nastupili.³⁹

Djelatnost koja je posvuda bila izvanredno popularna u Podravini je ograncima zadavala najveće muke. Naime, malo je gdje nošnja bila u tolikoj mjeri napuštena, a stare pjesme zamijenjene stranima i gradskima. Stoga možemo vjerovati izvješćima koja spominju da ulažu velike napore kako bi obnovili nošnju, naučili stare pjesme i organizirali smotre. I uspjeh nije izostao. Organizirali su nekoliko smotri, a ogranci iz Podravine redovito su sudjelovali na središnjim zagrebačkim smotrama koje su nastojale predstaviti najbolje od seljačke kulture u svim hrvatskim krajevima. U Podravini su smotre (za razliku od većine drugih hrvatskih krajeva) tek morale upoznati mlađe generacije s ljepotom i vrijednošću napuštene nošnje i starih napjeva, što pokazuje i slučaj ogranka iz Gole koji je molio da se u okolici održi smotra da mladi vide i 'zavole' svoju tradiciju. Dok su drugdje mogli iz starih škrinja izvući stare nošnje (ako ih više nisu nosili), ovdje mnogi nisu imali ni to pa se očekivalo da se nošnja rekonstruira. Dubovica je tako pohvaljena za nove prsluke nošene na smotri koji su ispunili ono što je Seljačka sloga tražila - bili su novi, ali u duhu starine. (Njihov je rad uočila i središnjica pa je Herceg smatrao da su dovoljno aktivni i reprezentativni da u Dubovicu dovede učenike i tamo im uz seljačku kulturu pokaže što je i 'domaća seljačka večera'.) Ipak, većina se ogranaka mučila s obnovom, poput Đurđevačkih Konaka, koji su priznali da im slabo ide vraćanje nošnje, a prve su uspjehe u sijanju lana i konoplje postigli tek pred rat, i to više zbog problema opskrbe i poremećaja tržišta, nego radi želje da se vrate tradiciji. Slično su i Ludbreške Sesvete pojačale sjetvu konoplje radi gospodarske prisile (no bili su inače zadovoljniji nošnjom).

U Podravini u prvoj godini rada obnovljene Seljačke sloge nije bilo smotri, no zato su 1937. priredili tri smotre - u Virju (2. svibnja 1937.), Koprivnici (30. svibnja 1937.⁴⁰) i Ludbregu (6. lipnja 1937.). Podravci su tada prvi put na pozornici gledali seljačku kulturu, a oduševljenje nisu nimalo pomutili uobičajeni početnički problemi s izvođačima i programom (primjerice, u Koprivnici je Botinovec nastupio 'sa banalnom pjesmom - tuđom hrvatskom glazbenom izražaju'). Stručnjaci iz središnjice i ovdje su odmah davali primjedbe i izvođačima objasnili što im je u nastupu bilo dobro (prema kriterijima Seljačke sloge), a što je trebalo popraviti (na istoj koprivničkoj smotri pohvalili su Miličane i Srijem, gdje su lički doseljenici iz vremena Granice još zadržali utjecaj ličke nošnje).

Iduće, 1938. godine u Podravini nije bilo smotri, no 1939. su opet organizirane tri - u Srijemu (7. svibnja 1939.), Drnju (14. svibnja 1939.) te u Malom Bukovcu (15. kolovoza 1939.). Posljednja regionalna smotra u Podravini održana je u Kloštru (11. kolovoza 1940.).

³⁸ S. P. (S. PRVČIĆ), Hrvatske seljačke smotre, *Podravske novine*, 10/1939., 35 (2. 9. 1939.), 2.

³⁹ Upute kako organizirati smotre i stručne kriterije za sudjelovanje razradio je etnolog Branimir Bratanić, koji je osobno prisustvovao brojnim lokalnim smotrama i davao savjete ograncima. B. BRATANIĆ, Hrvatske seljačke pjevačke smotre, *Kalendar Seljačke Sloge za godinu 1937.*, Zagreb, 1936., 40-45; ISTI, *O smotrama hrvatske seljačke kulture*, Zagreb 1941.

⁴⁰ D. OŽEGOVIĆ, Seljačka smotra u Koprivnici, *Podravske novine*, 8/1937., 23 (5. 6. 1937.), 1.

Osim toga, svake je godine jedan podravski ogranak sudjelovao na središnjoj smotri u Zagrebu. Prvi je bio Kalinovac (13. lipnja 1937.), zatim Dubovica (28. kolovoza 1938. kada su uvršteni među tri najbolja zbora), pa Gotalovo (11. lipnja 1939.) te na izvanrednoj smotri ponovno Dubovica (24. rujna 1939.), a kao posljednja Pitomača (25. kolovoza 1940.).

Popularnosti smotri trebao je pridonijeti i film o zagrebačkoj smotri 1937., koji je na svojoj velikoj 'turneji' prošao i Podravinom te bio prikazan u Koprivnici (16. prosinca 1937.), Đurđevcu (26. prosinca 1937.) i Ludbregu (20. veljače 1938.).⁴¹

Sud dobrih i poštenih ljudi

Sudovi ustrojani pri ograncima predvodili su pokret za pravednijim i jeftinijim rješavanjem brojnih sporova, koji je pred rat prerastao u pravu kampanju pomirenja seljaštva. Prebacivanjem seljačkih pravnih problema s redovnih na seljačke sudove trebalo je ne samo zaustaviti odljev novca u džepove predstavnika državnog pravosuđa, nego i osigurati pravednije rješenje seljačkih zavada. Stoga su u sudu sjedili iskusniji i ugledniji (ne po imanju nego razboritosti) ljudi, koji su presuđivali po seljačkom osjećaju pravednosti (često po običajnom, a ne važećem građanskom pravu). U sud su u pravilu birani članovi ogranka, no ponekad su, kao u Herešinu, u njega mogli ući i nečlanovi, kako bi se time privuklo i druge na sud.

Broj slučajeva koje su riješili seljački sudovi možda ne izgleda velik, ali kada se pročitaju rijetki opisi slučajeva, kao što imamo sreću da je ostalo iz Sessveta Ludbreških, vidimo da su pred sud dolazili različiti i često vrlo neugodni sporovi. Uglavnom se, naime, radilo o svađama najbližih (onih koji su mnogostruko ovisili jedni o drugima - roditelja i djece te susjeda), a vodile su se oko životno važnih stvari (nasljeđa, uzdržavanja, međe, zakupa).⁴² Teški sporovi podizali su ugled suda (primjerice Bregi Koprivnički i Zablatje, gdje je sud vijećao dan i noć, ali su riješili 12 godina dug spor među braćom). Sud nije imao drugih ovlasti osim dobre volje zavađenih da poslušaju njegovu odluku i vlastitog ugleda pred seoskom zajednicom pa su i presude bile drukčije. Naime, u pravilu se pokušalo donijeti pravedno rješenje, na koje su obje strane pristajale (nagodba). Pred rat su zaredali pokušaji da se postigne barem to da seljaci prvo idu na svoje, seljačke sudove, pa tek ako oni ne uspiju naći rješenje, mogu na redovan sud. No, i dalje nije bilo mehanizama koji bi zavađene prisilili poštivati odluku suda. Stoga je slučaj u Legradu, gdje je zbog nepoštivanja odluke suda smijenjen predsjednik ogranka (koji se po svojoj dužnosti trebao dati primjer drugima), izniman. Ali i ovdje se tako postupilo jer se jedino tako mogao povratiti ugled sudu.

Sudovi su se pokazali iznimno korisnima pa su ih u Banovini Hrvatskoj podupirali i državni činovnici. Tako je kotarski predstojnik u Ludbregu Petar Žderić zatražio da se kotarskoj oblasti ne šalju sporovi koje nije probao riješiti sud dobrih i poštenih ljudi, a popratio ju je prijetnjom da će on ionako donijeti istu presudu kao taj sud. Preporučio je jedino da se pažljivo biraju članovi suda (trebali su biti dobri gospodari, dobri roditelji i rodoljubi, a poznati i kao iskusni i pravedni ljudi).⁴³ Preporuku je dao na poticaj kotarskog odbornika koji je bio član suda ogranka u Dubici.⁴⁴

Broj slučajeva koji su dolazili pred sud dobrih i poštenih ljudi jako je varirao pa su neki ogranci javljali da sporova nemaju, a drugi su ih imali nekoliko godišnje. Koprivnički ogranak sa svojih 77 riješenih sporova 1940. godine nadmašio je podravske sudove, a nisu zaostajali ni neki drugi ogranci (sud u Botinovcu riješio je 62 spora od 1936. do 1941., a sud u Drnju 20 sporova

⁴¹ SS, 2/1937., 12, 270-271; SS, 3/1938., 2, 63.

⁴² Stjepan VERTULJEK, Seljački sudovi sude..., SS, 3/1938., 6, 195-196.

⁴³ SS, 5/1940., 12, 373-374.

⁴⁴ SS, 6/1941., 1-2, 44.

samo u 1938.). Za sada znamo da su sudove imali i ogranci Đuretina, Kalinovac, Kalinovečki Konaci Grede, Kladare, Krajnica, Miholjanec, Repaš, Sirova Katalena, Botovo, Gola, Gotalovo, Sigetec, Srijem, Kutnjak, Struga (ukupno barem 25 ogranaka).

Zadruga

U Podravini su razni oblici gospodarske međupomoći, koje je inače pokretala Seljačka sloga, mnogo manje prisutni nego u drugim krajevima, čemu je uzrok bez sumnje od ranije razvijen i bogat zadružni život.⁴⁵ Ipak, pojedini su ogranci imali i neke oblike zadruga, uglavnom osiguravajućih u slučaju nesreće (Đurđevac je imao livadarsku zadrugu, Kalinovac i Bregi Koprivnički pripomoćnu kod uginuća blaga). Drugi su se orijentirali na rješavanje kolonizacijskih zahtjeva u suradnji sa Zadrugom za kolonizaciju Zemlja (Kalinovački Konaci Grede, Krajnica), komasaciju zemlje (Kalinovec, Koprivnica, Dubovica), organizirali su prigodnu pomoć (ne stalnu zadrugu) kod uginuća stoke (Herešin, Grbaševac, Srijem, koji je pohvaljen na 9. skupštini Seljačke sloge) ili pomaganje siromašnih članova u posebnoj nevolji (Herešin, Koprivnica, Struga, gdje su za siromašnu djecu nabavili platno za zimsku odjeću vrijedno 200 dinara, što je spomenuto na 9. skupštini). Ogranak su neki iskoristili da zajedno nabave korisne strojeve (Herešin za pomoć pri napuhnutosti blaga). Gospodarske su djelatnosti ovisile i o lokalnim potrebama ili idejama pa su Bregi Koprivnički zajednički napravili rasadnik voćaka, Gotalovo je popravljalo 80 m dug most preko rukavca Drave, a Luka Ludbreška planirala kanal i čišćenje potoka Plitvica.

Ogranci su predvodili i nekoliko nacionalnih sabirnih akcija, od kojih su se isticala sabirna akcija za stradale od požara u Salopek Selu i Sv. Petru (Đurđevac, Kalinovac, Koprivnica) te u Kolarcu (Gotalovo) ili stalne pomoći gladnima u Dalmaciji (Koprivnica, Grbaševac).

* * *

Mnogi su se složili da je ogranak donio preobrazbu u selo (iz Herešina su javili da je unio veliku promjenu u loše odnose u selu, u Kutnjaku je počela nestajati 'neugodna ulična galama po večerima, koju danas zamjenjuje tamburanje, pjevanje i čitanje', a u Sesvetama Ludbreškim primijetili su da se članovi ogranka razlikuju od ostalih jer misle 'socijalnije'). No, unatoč izvanredno korisnom radu, Seljačka sloga je zabranjena zajedno s ostalim društvima u lipnju 1941. godine.⁴⁶

Nakon rata obnovljeni su neki ogranci, ali im se pokušala nametnuti uloga širitelja nove ideologije. Postalo je jasno da su uz prosvjetnu ulogu (opismenjivanje) prije svega trebali pomoći promidžbi 'uzadruživanja na selu', postajući tako zagovornicom ideja upravo suprotnih onima koje je Seljačka sloga promicala prije rata.⁴⁷

⁴⁵ D. Feletar navodi da u međuratnom razdoblju nije bilo većeg naselja bez neke od zadruga. D. FELETAR, Prilozi za povijest zadrugarstva u Podravini, *Podravski zbornik*, 15/1989., 28-32.

⁴⁶ M. WINTER, Kulturno-prosvjetna društva u Ludbregu, 157-161.

⁴⁷ Franjo GAŽI, *Uloga Seljačke sloge u socijalističkom preobražaju sela*, Zagreb, 1949., 20.

PRILOG: DJELATNOST OGRANAKA SELJAČKE SLOGE (PREMA KOTAREVIMA)

Br.	ogranak	ogranak	s/o	osnivanje	osnivanje
1	Botinovac	Koprivnica	s	15.3.1928.	12.1.1936.
2	Botovo	Koprivnica	s		17.5.1936.
3	Bregi Koprivnički	Koprivnica	s		22.3.1936.
4	Budrovac	Đurđevac	s	1.2.1927.	13.12.1936.
5	Delovi	Koprivnica	s		1939.
6	Drnje	Koprivnica	o		1936./10.4.1938.
7	Dubovica	Ludbreg	s		25.3.1937.
8	Đelekovac	Koprivnica	o	1926.	4.12.1935.
9	Đurđevac	Đurđevac	k	1926.	17.3.1940.
10	Đurđevački Konaci	Đurđevac	s		17.11.1935.
11	Đuretina	Đurđevac	s		7.3.1937.
12	Gola	Koprivnica	o		15.6.1938.
13	Gorica	Ludbreg	s	26.12.1927.	
14	Gotalovo	Koprivnica	s		13.3.1938.
15	Grbaševac	Ludbreg	s		1937.
16	Hampovica	Đurđevac	s		21.2.1940.
17	Herešin	Koprivnica	s		26.1.1936.
18	Hlebine	Koprivnica	o		19.7.1936.
19	Hrženica	Ludbreg	s		11.2.1940.
20	Imbriovec	Ludbreg	s	1926.	1937.
21	Jelačićevo	Đurđevac	s		11.2.1940.
22	Kalinovac	Đurđevac	o	8.12.1925.	6.1.1936.
23	Kalinovački Konaci Grede	Đurđevac	s		4.1937.
24	Kalinovački Pijeski	Đurđevac	s		28.4.1940.
25	Kladare	Đurđevac	s		1939.
26	Koprivnica	Koprivnica	k	15.1.1928.	8.9.1936.
27	Koprivnički Ivanec	Koprivnica	o	1928.	19.3.1939.
28	Krajnica	Đurđevac	s		26.11.1935.
29	Kunovec	Koprivnica	s	1928.	
30	Kutnjak i Antolovac	Ludbreg	o	17.1.1927.	6.3.1938.
31	Legrad	Koprivnica	o		1936.
32	Ludbreg	Ludbreg	k		1937.
33	Luka Ludbreška	Ludbreg	s		4.5.1939.
34	Mali Bukovec	Ludbreg	o		13.8.1939.
35	Miholjanec	Đurđevac	s		23.7.1939.
36	Miličani	Koprivnica	s		3.11.1935.
37	Molve	Đurđevac	o	1921./1929.	1937.
38	Novigrad Podravski	Koprivnica	o		16.8.1936.
39	Otočka	Koprivnica	s		2.2.1940.
40	Pešćenik	Koprivnica	s		12.7.1936.
41	Pitomača	Đurđevac	o		23.4.1939.
42	Reka	Koprivnica	s		29.5.1938.
43	Repaš	Đurđevac	s		20.2.1938.

Br.	ogranak	ogranak	s/o	osnivanje	osnivanje
44	Sesvete Ludbreške	Ludbreg	s		19.2.1937.
45	Sigetec	Koprivnica	s		19.6.1938.
46	Sirova Katalena	Đurđevac	s		4.11.1939.
47	Slanje	Ludbreg	s		1937.
48	Sokolovac	Koprivnica	o		3.3.1940.
49	Srijem	Koprivnica	s		29.11.1936.
50	Struga	Ludbreg	s		15.4.1938.
51	Sv. Đurađ	Ludbreg	s		8.12.1939.
52	Torčec	Koprivnica	s		16.8.1936.
53	Većeslavec	Koprivnica	s		24.7.1938.
54	Veliki Otok	Koprivnica	s		15.2.1940.
55	Virje	Đurđevac	o	20.6.1928.	1937.
56	Zablatje	Koprivnica	s		21.5.1939.
57	Županec	Ludbreg	s		7.1.1940.

Đurđevac

Budrovac - Ogranak iz Đurđevca trudio se osnovati nove ogranke u svojoj okolini, a prvi je uspjeh zabilježio osnivanjem ogranaka u Budrovcu u nedjelju nakon poklada (1. veljače 1927.). Tog je dana đurđevački predstavljajući zbor posjetio Budrovac na poziv prvaka Mate Gregurca, Jakoba Kovača i »našeg seljačkog heroja starine« Plamacete. Cijelo selo okupilo se u pučkoj školi, gdje su održali govore, recitacije i prikazali dva igrokaza *Joža na straži* i *Začarani ormar*. Publika je stalno prekidala predstavu burnim pljeskom. Poslije priredbe okupili su se u kući Josipa Baltića i osnovali ogranak. U odbor su izabrani: p Josip Baltić, pp Ivan Kokotić ml., t Anton Horvat, b Mato Gregurec⁴⁸ (odbornici⁴⁹) (*SP*, 2/1927., 6-7, 126)

Obnovio je rad 13. prosinca 1936. Održavali su zajednička čitanja i pretplatili su se na *Sabrana djela* A. Radića. (*SS*, 2/1937., 7, 182) Prema drugom izvješću, obnova je bila 28. veljače 1937., iako su se od 1936. sastajali na zajednička čitanja A. Radića. Tajnik je bio Antun Horvat. (*SS*, 3/1938., 3, 110) Tijekom 1939. uredili su dom koji su dobili od zemljišne zajednice. Za spomendan M. Gupca priredili su igrokaz *Matija Gubec* od M. Matočec, a sama je autorica tom prilikom održala predavanje. Uz to, priredili su još dvije priredbe s igrokazima *Seljačka ljubav* i *Prekasno* (M. Matočec). Preko zime su održavali zajednička čitanja. Predsjednik je bio Andro Vinković, a tajnik Ivan Orač. (*SS*, 4/1939., 8, 275)

Đurđevac - Dana 20. lipnja 1926. priredili su u dvorištu đurđevačkog dvorca »još u ovom mjestu neviđenu kulturnu priredbu«, u kojoj su domaći seljaci davali dramu *Za volju djeteta* domaćeg autora i režisera Miroslava Singera. Većina glumaca nije vidjela »kazališta niti iz vana, a kamo li iz nutra«, a ipak su bili odlični. Prema S. Novoselu nisu glumili, nego na pozornici stvarno živjeli sadržaj drame iz seljačkog života. Gledateljstvo je odlično reagiralo, »kao i u običnom životu... bilo je smijeha i suza«. Trajalo je puna dva sata, bez stanke, ali nije trebalo šaptača ni odmora. (Izvjestitelj se oduševio i ponadao da bi, ako tako nastave, mogli imati stalno nedjeljno pučko kazalište!) U drugom dijelu izmjenjivale su se recitacije (Marica Fuček recitirala je Stuparićevu *Seljače moj*) i zborovi ogranaka iz Molvi (zborovođa Franjo Pajcer, a pjevali su rodoljubne pjesme - Novakovu *Pozdrav domovini*, Vilharovu *S Dinare kršne*) i Kalinovca (zbo-

⁴⁸ Kratice: p = predsjednik, pp = potpredsjednik, t = tajnik, b = blagajnik.

⁴⁹ U izvoru su poimence navedeni odbornici.

rovođa Ivan Sobota, izveli su Novakovu *Jadransku vilu* i *Bog i Hrvati*, Špoljarovu *Plavu momu*). Oba zbora su tada prvi put javno nastupila, ali bili su vrlo dobri i sigurni. Nakon njih Hrvatski seljački sokol izveo je nekoliko vježbi. Za kraj je limena glazba Vatrogasnog društva zaszvirala kolo, a prisutni su zaplesali i nastavili sa zabavom. Svirali su i gudački orkestar i mladi tamburaški zbor. Okupilo se oko 1200 gledatelja. Predsjednik ogranka bio je seljak Valent Hodalić. (SP, 1/1926., 14-15, 211) Nakon ljetnih radova pristupili su uređivanju čitaonice koju su planirali svečano otvoriti 31. kolovoza 1926. i tom prilikom održati predavanje o važnosti Seljačke sloge. U čitaonici su namjeravali održavati sastanke, vježbe predstavljača, zbora (kada nađu zborovođu i osnuju ga) i Sokola. Predstavljači su pripremali *Diogeneša*, a pola od zarade na Nikolinjskoj zabavi bilo je namijenjeno nabavi obučee za siromašnu djecu. (SP, 1/1926., 20-24, 299) Tijekom 1926. priredili su više predavanja, dosta su čitali, a pod ravnanjem M. Singera priređivali su predstave. Najavljenog *Diogeneša* izveli su 15. siječnja 1927. pred prepunom dvoranom koja, iako velika, nije mogla primiti sve zainteresirane pa se oko stotinu ljudi moralo vratiti kući. Pohvalili su se da je došla i »naša inteligencija«. Prihod su namijenili nabavi knjiga. Nadali su se da će uskoro dobiti zborovođu pa bi počeo s radom i pjevački zbor. (SP, 2/1927., 1, 22) Na pokladni utorak 1927. priredili su zabavu na kojoj su prikazali dva šaljiva igrokaza (*Joža na straži* i *Začarani ormar*) u kojima su prvi put igrale i žene. Počeo je raditi i pjevački zbor pa su za Duhove spremali veću priredbu (*Matiju Gupca* od M. Bogovića). (SP, 2/1927., 6-7, 126) S *Diogenešom* su gostovali u Bjelovaru, na zabavi koju je priredila mladež HSS-a. U jesen je objavljen nekrolog za Luku Matkova Jančijevoeg, tajnika ogranka, vođe Hrvatskog seljačkog sokola i predsjednika Hrvatske seljačke mladeži, koji je nesretno stradao u 28. godini, a bio je pokretač mnogih događanja u Đurđevcu. Bio je osnivač Seljačke sloge još 1920. (1. 12. 1920., SP, 3/1928., 3, 74), ali je tada morao u vojsku, pa je društvo prestalo djelovati. Nakon povratka pokrenuo je većinu djelatnosti u Đurđevcu (Sokol, ogranak, režirao predstave). (SP, 2/1927., 10, 175) Uključili su se u veliku sabirnu akciju Seljačke sloge te za pogorjele u Salopek Selu i Sv. Petru dali su 400 din. (SS, 3/1928., 2, 40) Ogranak je početkom 1928. imao oko 100 članova, tečaj za nepismene nisu ni morali držati jer su »od Marije Terezije« imali školu pa nije bilo nepismenih, imali su knjižnicu, koja je nastala tako da su članovi sami darovali knjige za nju, dio su sabrali među građanstvom, a dio je kupljen pa je ukupno brojila 443 knjige. Bili su pretplaćeni na *Seljačku prosvjetu*, *Gospodarski list* i *Slobodni dom* (tada *Dom*), a preko zime i na dnevnik *Narodni val*. Sastajali su se nedjeljom popodne, srijedom, četvrtkom i subotom. Održali su deset predavanja (pet iz gospodarstva održao je ravnatelj škole Ivan Lovašen, a po jedno su držali: o narodnoj pjesmi učitelj Franjo Židovec, o socijalnim bolestima dr. M. Vinković, o hrvatskim starinama i prosvjetnim društvima I. Lovašen i o livadarstvu ing. Božo Turina). Održan je i tečaj cijepjenja voćaka (pročelnik gospodarske sekcije Ivan Ferenčić). Priredili su i dvije zabave s igrokazima, a na drugoj (priređenoj u dvorištu staroga grada) je nakon predstave *Liječnik proti volji*, nastupio prvi put ogrankov pjevački zbor. Zbor nije dugo djelovao jer je raspušten prije slanja izvješća zbog »nesporazuma između članova i sborovođe«. Ogranak je osnovao i livadarsku zadrugu za poboljšanje livada i nabavu sjemenja. Mladež je prema zanimanju uvrštena u predstavljački ili tamburaški zbor. Gostovali su u Budrovcu, Kalinovcu i Bjelovaru. U novi su odbor ušli p Ivan Ferenčić, pp Đuro Štefanov, t Marko Matkov, b Ivan Jozek (*odbornici). (SP, 3/1928., 3, 74) Godišnju skupštinu održali su 16. prosinca 1928. i poslali izvješće središnjici (iako su se smatrali samostalnim društvom). Imali su 130 članova. U pomladak su ulazili svi neoženjeni članovi do 22 godine, a bili su »dužni« dolaziti na predavanja i sudjelovati prema sposobnosti u predstavljačkom ili tamburaškom zboru i uzgojiti barem deset voćkica. Održavali su sastanke mladeži srijedom i gospodarske razgovore odraslih petkom, a nedjeljom zajedničke susrete i predavanja na kojima su bile raspravljane teme iz prosvjete, gospodarstva, prava i dr.

Imali su knjižnicu, a 1928. su priredili tri zabave (igrokazi *Prvi april*, *Petrek pri fotografu*, *Rkač*). Tečaj za nepismene nisu organizirali jer nisu imali nepismenih. Sudjelovali su komemoracijama za ubijene vođe HSS-a, otkrivanju spomen-ploče u Virju i pogrebu S. Radića. Osnovani su livadarsku zadrugu, imali su tamburaški zbor (6 članova), predstavjački zbor (u kojem je bilo i žena), a koji se toliko uigrao da su mogli vježbati i sami. Zajedno s marvogojskom zadrugom priredili su kotarsku gospodarsku izložbu (istaknuta je na 4. skupštini Seljačke sloge 7. travnja 1929. jer 1928. radi žalovanja nije bilo mnogo priredbi pa se djelatnost usmjerila na gospodarske izložbe) te održali tečaj cijepjenja voća i loze jer je voćarstvo bilo u padu (vodio ga je kotarski agronom Grgić). U novi odbor izabrani su p Ivan Ređep, pp Đuro Štefanov, t Marko Matkov, b Ivan Jozek (*odbornici). (*SP*, 4/1929., 3-4, 65; *SP*, 4/1929., 5, 77)

Ogranak je službeno obnovljen 17. ožujka 1940., ali djelovali su i ranije. (*SS*, 5/1940., 6, 191) Održali su sijelo u Starom gradu i tako proslavili dan braće Radić 11. lipnja 1939. Spomedan je obilježen na još dva mjesta pa je u tisku predloženo da se ubuduće slavi zajedno. (*Podravac*, 1/1939., 5 (1. 7. 1939.), 4) Na poticaj ogranka držan je domaćinski tečaj za žene (uz prehranu, nadali su se da će ovladati i vještinom izrade haljina iz domaćeg platna i prestati trošiti novac na »tvorničke prнке«), a 4. veljače 1940. priredili su zabavu u svojim društvenim prostorijama na kojoj su prikazali *Graničara*. (*Podravac*, 2/1940., 1 (20. 1. 1940.), 5)

Durđevački Konaci - Ogranak je osnovan 17. studenoga 1935., a 26. siječnja 1936. održao je redovnu skupštinu. Sastajali su se na zajednička čitanja, počeli stvarati knjižnicu i priredili jednu zabavu. (*SS*, 1/1936., 4, 92) Prema traženju središnjice, na sastanku upravnog odbora 1. studenoga 1936. pročitana je njezina poruka od 6. listopada 1936. i dogovoren je rad preko zime. Budući da nisu bili zbijeno selo, zajednička čitanja su organizirana po konacima (Trepče, Pavlanici, Krajnica, Stari Drum). Pohvalili su se da kod njih žene još same predu, a mlade su odlučili zaposliti čitanjem korisnog štiva (Radićevih djela), umjesto da večeri provode kartajući. Na godišnjicu osnivanja planirali su održati malu proslavu, na kojoj bi zajednički čitali, recitali i razgovarali o tome što raditi dalje. Predsjednik je bio Đuro Fuček, a tajnik Martin Jendrić. (*SS*, 1/1936., 11, 253) Tijekom 1938. priredili su igrokaz *Matija Gubec*, sastajali su se tri ili četiri puta mjesečno i razgovarali. Počeli su obnavljati običaje i stare pjesme, jedino s nošnjom nije bilo uspjeha. Tajnik je bio Martin Ružić. (*SS*, 4/1939., 5, 132) U lipnju 1939. proslavili su rođendan braće Radić, na kojem je prvo jedna starica usporedila Isusa Krista, koji je učinio da slijepi progledaju, s radom braće Radić, a nakon toga su izveli igrokaze *Progledao je veliki slijepac* i *Slava njima*. Popodne su mladi pjevali stare pjesme i plesali kolo, a stariji razgovarali o braći Radić. Na sijelu priređenom u dvorištu tajnika ogranka Martina Ružića okupilo se oko 200 ljudi (pola su bili žene i djeca). Predsjednik je bio Đuro Jendrijević. (*SS*, 4/1939., 7, 194) U proljeće 1940. izvijestili su da održavaju sastanke dva-tri puta mjesečno, a ljeti nedjeljom popodne. Uglavnom su držali zajednička čitanja (Radića i nešto iz povijesti). Nepismenih više nisu imali, a oni koji su slabo čitali vježbali su na Hercegovoj *Računici i čitanci*. (*SS*, 5/1940., 5, 138) Početkom 1941. javili su da se više sije lan i konoplja pa se tako spremaju za slučaj da ih se više ne može nabaviti na tržištu. Tijekom 1940. čitali su uglavnom Radićeva djela (čitali su ih i djeci). (Spomenuli su da u selu ima nezainteresiranih koji čitaju *Hrvatsku stražu*.) Slavili su seljačke blagdane, a sud je riješio tri spora. Predsjednik je i dalje bio Đ. Jendrijević, a tajnik M. Ružić. (*SS*, 6/1941., 1-2, 44)

Duretina - Ogranak je osnovan 7. ožujka 1937. Održavali su zajednička čitanja, pretplatili se na *Seljački dom* i *Gospodarske novine*, naručili nekoliko knjiga koje je preporučivala središnjica, priredili su igrokaz *Sa gospodskog suda na seljački*, počeli obnavljati nošnju i zanimati se za stare pjesme. Sud je mirio neke zavađene. Škola im je bila udaljena 7 km pa su imali i nešto više nepismenih, ali su za njih odmah naručili 50 *Abecedarki* i u proljeće su već mogli čitati stranač-

ki tisak. Predsjednik je bio Stjepan Veličan, a tajnik Josip Kirin. (SS, 3/1938., 6, 196) Spomen-dane M. Gupca i A. Radića 1939. proslavili su prosvjetnim sijelom, na kojem su čitali i razgovarali. Inače su održavali zajednička čitanja Radićevih djela (nedjeljom, u trajanju od dva sata). Imali su podmladak i pjevački zbor. Predsjednik je bio Josip Kirin, a tajnik Mato Šarec. (SS, 4/1939., 6, 163-164) Nastupili su na smotri u Špišić-Bukovici 21. svibnja 1939. (SS, 4/1939., 8, 277), gdje je R. Herceg pohvalio njihovo pjevanje, ali je za nošnju primijetio da još nije bila dovoljno domaća. Nakon toga su intenzivno poradili na njezinoj obnovi i pohvalili se da su na sijelu 30. srpnja 1939. već imali mnogo bolju narodnu nošnju. Na tom su sijelu inače izveli i popularan igrokaz *Martinsko prelo*, a kotarski je prosvjetni povjerenik Luka Kovač govorio o potrebi osnivanja ogranaka i u okolnim selima. (SS, 4/1939., 10, 332)

Hampovica - Za sada znamo jedino da je ogranak osnovan 21. veljače 1940. (SS, 5/1940., 3, 78)

Jelačićevo (danas Ferdinandovac) - Prvo su sudjelovali u radu ogranka u Krajnici, a osamostalili su se 11. veljače 1940. (SS, 5/1940., 4, 118) Na pokladnu nedjelju 1941. održali su prosvjetnu zabavu. (*Podravac*, 3/1941., 3 (1. 3. 1941.), 6)

Kalinovac - Ogranak je osnovan 8. prosinca 1925. na poticaj Bernabića. U upravni odbor izabrani su p Franjo Cvrk, pp Luka Lacković, t Šimun Lacković, b Andrija Rogoz (*odbornici). (SP, 1/1926., 5-8, 125) Prema drugom izvješću osnovani su 16. prosinca 1925. (Paškal Cvekan, *Kalinovac, selo i župa*, Virovitica 1991., 49) Prvu zabavu s predstavom priredili su 18. srpnja 1926. Zanimanje je bilo veliko, a došli su ne samo seljaci, nego i mjesna inteligencija i »stari vrijedni mjesni župnik Fišter«, koji je tako - istaknuli su - pokazao primjerom drugima da im je mjesto sa župljanima. Načelnik je održao pozdravni govor, a onda je počeo program na kojem su nastupili članovi đurđevačkog ogranka (s programom koji su prethodno izveli u Đurđevcu, a nastupili su isto Marica Fuček te predstavljajući sa Singerovom dramom), a pjevao je zbor domaćeg ogranka Zrinski. Nastup je pohvaljen, a izaslanik središnjice Petar Stanković ohrabrio ih je da ustraju, iako im zborovođa Ivan Sobota odlazi u vojsku. Na kraju su đurđevački sokoli pod vodstvom mladog seljaka Luke Matkova Jančijevog izveli nekoliko vježbi. Zabava je potrajala dugo u noć. (SP, 1/1926., 14-15, 211-212) Na godišnjoj skupštini početkom 1928. okupilo se 40 članova i izabran je novi odbor: p Šimun Lacković, pp Stjepan Matica, t Đuro Paviša, b Đuro Rabadžija (*odbornici). (SP, 3/1928., 3, 75) Pridružili su se akciji skupljanja pomoći za pogorjele u Salopek Selu. (*Dom*, 22/1928., 6 (8. 2. 1928.), 4) Zagrebački oblasni odbor darovao je ogranku knjiga u vrijednosti oko 500 din. (SP, 3/1928., 12, 238) Na godišnjoj skupštini 13. siječnja 1929. izvijestili su da imaju 40 članova, da se sastaju na zajednička čitanja, a kada se pojavio šarlah, na molbu ogranka je dr. Bazijanec održao predavanje o toj bolesti. Imali su knjižnicu, a mladež je osnovala tamburaški zbor. Izabran je isti upravni odbor. (SP, 4/1929., 3-4, 66)

Ogranak je obnovljen 6. siječnja 1936. i odmah su izabrali sve odbore te sud dobrih i poštenih ljudi. (SS, 1/1936., 10, 230-231) Prema drugom izvješću, obnovljeni su 30. siječnja 1936. (P. Cvekan, *Kalinovac*, 49) Unatoč zaprekama, uspjeli su raspačati 100 *Kalendar Seljačke sloge* i pretplatili su se na *Sabrana djela* A. Radića. Predsjednik je bio Stjepan (Štefo) Matica. (SS, 2/1937., 1, 18) Nastupili su na smotri u Virju 2. svibnja 1937., a središnjica je pohvalila njihovu nošnju. (SS, 2/1937., 5, 116) Zbor je te godine predstavljao Podravinu na središnjoj smotri u Zagrebu 13. lipnja 1937. (SS, 2/1937., 6b, 137) U zimi 1937./38. uključili su se u kampanju opis-menjivanja, popisali nepismene (bilo ih je 23 mladih od 50 godina), ali samo su se četiri javila za poučavanje jer su veći dio bili Romi koje nisu mogli nagovoriti na učenje. Predsjednik je i dalje bio S. Matica, a tajnik Jakob Lugarov. (SS, 2/1937., 12, 269) Tijekom 1938. ogranak je povećao broj članova sa 63 na 122. Sastajali su se četvrtkom i nedjeljom. Proslavili su spomen-dane M. Gupca i A. Radića čitajući Radićeva *Sabrana djela*. Osnovani su pripomoćnu zadrugu kod nesreće roगतog blaga i isplatili pomoć u dva slučaja. Sudjelovali su u proslavi 300-godišnji-

ce svog sela (4. 9. 1938.). Ogranak je bio i izdavač prigodne *Spomenice sela Kalinovca* (Zagreb 1938.). Ugostili su poznatu djelatnicu Seljačke sloge Maru Matočec, koja je održala predavanje o prosvjeti te posebno pozvala da se žene i djeca uključe u prosvjetni pokret. U razgovoru nakon predavanja pokazalo se da su najviše teškoća imali s obnovom nošnje (što je bilo karakteristično za cijelu Podravinu) jer je ona bila potpuno napuštena. Tajnik je bio Jakob Lugarov. (SS, 4/1939., 3, 83; M. Matočec, Što sam vidjela i čula u Podravini, SS, 4/1939., 4, 97-98) Proslavili su rođendan braće Radić 1939. sijelom priređenim u voćnjaku Mate Sobote, Mije Rogoza i Blaža Sobote. Okupilo se oko 1000 ljudi (istaknuli su da je bilo žena i djece jer je središnjica to izričito tražila). Sijelo se odvijalo prema preporuci vodstva Seljačke sloge: pozdrav tajnika, tri minute tišine i razmišljanja, recitacije i predavanja, a na kraju se zaplesalo kolo. (SS, 4/1939., 7, 194) Uključili su se u kampanju opismenjivanja, popisali nepismene (samo njih 35 ili 1%) te pokrenuli tečaj u mjestu, koji je držao učitelj, te poseban u Peskima, koji je držao seljak Stjepan Marijan (na njega su ovaj put išli i Romi, koji su učili s »velikom voljom i oduševljenjem«). Računali su da će nakon toga biti među prvim selima u kojima više uopće neće biti nepismenih. Osim toga, nedjeljom navečer držali su predavanja s diskusijama. (*Podravac*, 1/1939., 13-14 (24. 12. 1939.), 12) Početkom 1940. ogranak je imao 117 članova. Sastajali su se dva puta tjedno (četvrtkom i nedjeljom). Tijekom 1939. proslavili su seljačke blagdane, poučavali nepismene, sud je riješio pet sporova (dva nije). Osnovani su mali fond iz kojeg su pomagali siromašnu školsku djecu i poučavali nepismene. (SS, 5/1940., 4, 115) Nastupili su na smotri u Kloštru 11. kolovoza 1940. (SS, 5/1940., 8-9, 237) Tijekom 1940. proslavili su seljačke blagdane, a za nekoliko nepismenih (među kojima je bilo više dalmatinske djece) nabavili su *Abecedarke*. Predsjednik je bio Ivan Rabadžija, a tajnik Andro Špoljar. (SS, 6/1941., 3, 68)

Kalinovački Konaci Grede - Ogranak djeluje od travnja 1937. godine. Sud je bio najaktivniji i riješio je više sporova (jedan posebno težak). Imali su samo tri-četiri nepismena starija čovjeka i Rome koje nisu mogli nagovoriti na učenje. Predsjednik je bio Ivan Kolek, a tajnik Andrija Peršić. (SS, 3/1938., 2, 64) Proslavili su spomendan braće Radić 1939. govorom predsjednika ogranka, čitanjem članaka i razgovorom. Na kraju je jedan starac pričao svoja sjećanja na početke seljačkog pokreta i dolazak S. Radića kao studenta u Đurđevac. Predsjednik je bio Ivan Holer. (SS, 4/1939., 7, 194-195) Radili su na preseljenju u plodnije krajeve. Predsjednik je bio Ivan Auer, a tajnik Martin Markov. (SS, 5/1940., 4, 114)

Kalinovački Pijeski - Ogranak je osnovan 28. travnja 1940. godine. (SS, 5/1940., 5, 142)

Kladare - Ogranak je osnovan vjerojatno početkom 1939. Preko ljeta su se sastajali samo nedjeljom, a zimi dva puta tjedno i zajednički čitali *Sabrana djela* A. Radića. Imali su knjižnicu i čitaonicu (čitali su najrađe S. Kolara, A. Šenou, M. Pavleka Miškinu, a Krležu im se nije svidio). Održali su i zabavu, na kojoj su pjevali stare pjesme. Sud je riješio nekoliko sporova. Žene su zimi slabije radile u ogranku jer su bile zaposlene tkanjem (još su tkali same, i to svaka kuća po 50-100 m). Posao je bio zahtjevan pa su predlagali da se unaprijedi osnivanjem seoskih radionica i tako rastereti žene. Predsjednik je bio Tomo Badanjek. (SS, 4/1939., 12, 378) Na skupštini početkom 1941. izvijestili su da im je broj članova porastao sa 35 na 60. Tijekom 1940. sastajali su se jednom (ljeti) ili dva put tjedno (zimi) na zajednička čitanja, sijali su lan i konoplju, a svaka je kuća proizvodila 50-100 m tkanja. Sud je riješio deset sporova, a jedan nije mogao. Pjevački se zbor pripremao za smotru u Kloštru, ali su odustali jer je tamošnji župnik govorio da

članice dolaze kvariti žene.⁵⁰ Nepismenih nije bilo, ali čitalo se razmjerno slabo, posebno mladi (djevojke još manje od mladića). Predsjednik je i dalje bio T. Badanjek. (SS, 6/1941., 1-2, 45)

Krajnica - Ogranak je osnovan 26. studenoga 1935., a okupljao je sela Jelačićevo i konake Krajnica, Pavljanci, Greda i Hladna Voda. (SS, 1/1936., 5, 117) Tijekom 1938. radio je na kolonizaciji u Slavoniju (u virovitički kotar) preko Zadruge Zemlja. Osnovali su knjižnicu i nabavili Radićeve knjige. Za spomendan M. Gupca održali su predavanje o seljačkoj buni. (SS, 4/1939., 4, 107) Prigodom rođendana braće Radić 1939. održali su sijelo na otvorenome, na kojem su recitali pjesme iz *Seljačke sloge* i jednu koju je napisao član ogranka Fabijan Mihaljev. Nakon toga je prikazan igrokaz *Za bolji i ljepši život*. Tajnik je bio Ivan Vuk. (SS, 4/1939., 7, 195) Sud je tijekom 1939. riješio deset sporova, a proslavili su i seljačke blagdane (u veljači predavanjem, a u lipnju su priredili igrokaz). Preselili su nekoliko obitelji u virovitički kraj. (SS, 5/1940., 4, 114)

Miholjanec - Ogranak je osnovan 23. srpnja 1939. (SS, 4/1939., 9, 301) Ubrzo su održali prvo prosvjetno sijelo na koje je došao i zamjenik narodnog zastupnika Petar Maderić. Predsjednik je istaknuo važnost ogranka u okupljanju mladih i radu s njima, a nakon toga su prikazali igrokaz *Ženska republika* (prikaz slavonskog sela u Prvom svjetskom ratu). Sakupljali su novac kako bi osnovali knjižnicu. Predsjednik je bio S. Drljanovčan (Drljanović), a tajnik Matija Vranić. (SS, 4/1939., 11, 352) Na Martinje (11. 11. 1939.) priredili su sijelo i prikazali igrokaz *Martinsko prelo* (Jana Falica), a predsjednik je govorio o potrebi održanja starih običaja. Sud je riješio jedan spor. (SS, 4/1939., 12, 378) Tijekom 1940. proslavili su seljačke blagdane i održali tri prosvjetna sijela na kojima su pjevali starinske pjesme. Nepismenih je bilo 3%, ali su i za njih nabavili *Abecedarke*. Sud je riješio 15 sporova. Predsjednik je i dalje bio S. Drljanović, a tajnik Martin Sočec. (SS, 6/1941., 1-2, 45)

Molve - Organizacija je postojala od 1921. (osnivač Franjo Novaković), a 1929. je prišla središnjici kao ogranak. Imala je knjižnicu od 450 knjiga, 70 članova, priređivali su predavanja, zabave, tečajeve za nepismene, a od 1924. do 1926. imali su i pjevački zbor koji je prestao s radom kada im je zborovođa premješten. (SP, 4/1929., 5, 86)

Nastupili su na smotri u Virju 2. svibnja 1937. godine. (SS, 2/1937., 5, 116)

Pitomača - Ogranak je osnovan 23. travnja 1939. (SS, 4/1939., 6, 166) Na sijelu prigodom spomendana braće Radić 1939. u dvorištu predsjednika Franje Begovića okupilo se oko 500 ljudi koji su oduševljeno pratili igrokaze *Za bolji i ljepši život* i *Progledao je veliki slijepac*, slušali recitacije pjesama iz *Seljačke sloge* i stare pjesme. Sve su priredili sami seljaci, a prisutne je ponajviše oduševio starinski drmeš i pjesma *Služio sam devet let*, koja je potjecala još iz vremena Vojne granice. Tajnik je bio Matija Giba. (*Podravec*, 1/1939., 5 (1. 7. 1939.), 5; SS, 4/1939., 7, 195) Nastupili su na smotri u Kloštru 11. kolovoza 1940. (SS, 5/1940., 8-9, 237) Zbor je nastupio na središnjoj zagrebačkoj smotri 25. kolovoza 1940. (SS, 5/1940., 8-9, 199, 214)

Repaš - Ogranak je osnovan 20. veljače 1938. (SS, 3/1938., 5, 175) Do ljeta su bili zauzeti proljetnim radovima pa je najaktivniji bio sud dobrih i poštenih ljudi, za koji su sami priznali da im je prijeko potreban jer su se navikli tužiti »za svaku sitnicu«. Do ljeta je uspješno riješio četiri spora, od kojih je jedan već bio na redovnom sudu. Predsjednik je bio Mihovil Hontić, a tajnik Stjepan Mahkek. (SS, 3/1938., 7, 221) Sud je pokušao riješiti jedan spor, zavađeni su se prvo nagodili, ali optuženi je kasnije odustao i završili su na redovnom sudu. Morao je platiti odštetu, ali sve ga je stajalo mnogo više pa je slučaj iznesen za upozorenje ostalima. (SS, 4/1939.,

⁵⁰ Župnik Mijo Jurić, koji je djelovao na tradicijama pravaškog pokreta, osnivač je udruge Katolički muževi, Kongregacije Marije Djevice i križara. Kasnije je prišao ustaškom pokretu i emigrirao 1945. u Australiju. HDA, f. RSUP SRH SDS, 013.0, red. br. 14 (Rekonstrukcija ustaškog aparata i pokreta na području kotara Koprivnica. Elaborat, Koprivnica 1962.)

4, 101) Nabavili su Radićeve knjige i čitali ih po kućama, a osnovali su i tamburaški zbor. Predsjednik je i dalje bio M. Hontić, a tajnik S. Mahkek. (SS, 4/1939., 5, 128) Svi, pa i pomladak, marljivo su čitali A. Radića, bilo pojedinačno ili zajednički. (SS, 5/1940., 3, 75)

Sirova Katalena - Ogranak je osnovan 4. studenoga 1939. (SS, 4/1939., 11, 354) Knjižnicu bivše Hrvatske seljačke čitaonice predala im je na upotrebu škola koja ju je do tada čuvala. Održavali su zajednička čitanja srijedom i subotom. Sud je pokušao riješiti jedan spor, ali se zavađeni nisu pomirili (što su nakon troškova na redovnom sudu požalili). Tajnik je bio Luka Osman. (SS, 5/1940., 4, 117-118)

Virje - Ogranak je osnovan 20. lipnja 1928., a poticaj je dao dr. Josip Široki. Upisala su se 43 člana i izabrana je uprava: p Lovro Brcković, pp Mijo Fancev, t dr. Josip Široki, b Josip Kanenović, knjižničar Jakob Kapić (*odbornici). (SP, 3/1928., 10-11, 223) Iz Virja su čak dva seljačka pjevačka zbora, Ratar i Rusan, nastupila na pjevačkoj smotri u Bjelovaru 14. listopada 1928. (Dom, 22/1928., 42 (17. 10. 1928.), 9) Oba su zbora pjevala na svečanoj proslavi imenovanja Trga Stjepana Radića 8. prosinca 1928., a vodio ih je Franjo Pajc, koji je završio tečaj za zborovode u organizaciji Seljačke sloge. Na proslavu su u ime Seljačke sloge došli M. Pavlek Miškina, a u ime Pjevačke župe »Matija Gubec« Stjepan Novosel. (Dom, 22/1928., 51 (Božić 1928.), 15) Zagrebački oblasni odbor darovao je ogranku knjiga u vrijednosti oko 500 din. (SP, 3/1928., 12, 238)

Za sada su jedine vijesti o njihovu radu u 30-im godinama da su 2. svibnja 1937. organizirali smotru na kojoj su, uz njihova četiri zbora (kao veliko selo imali su podjelu na sjever, jug, istok, zapad), nastupili Kalinovac, Novigrad, Molve, Miholjanec, Jabučeta. Središnjica je ocijenila smotru kao »vrlo uspjelu«. (SS, 2/1937., 5, 116)

Koprivnica

Botinovec - Ogranak je osnovan 15. ožujka 1928. na poticaj Viktora Tota. Upisala su se 32 člana, a u upravni odbor su izabrani p Viktor Sabolčec, pp Andrija Geršić, t Ivan Geršić, b Dragutin Košist, knjižničar Mijo Kovač (*odbornici). (SP, 3/1928., 10-11, 222)

Obnovljen je 12. siječnja 1936. i odmah su izabrani članovi suda dobrih i poštenih ljudi. Proslavili su spomendan braće Radić 11. lipnja 1936. Već u tri sata ujutro jedan je član ogranka odsvirao budnicu, nakon čega su se svi okupili oko zastave. Govorili su Mijo Kovač i Đuro Mesar. Selo je bilo okićeno zastavama i cvijećem. Predsjednik ogranka bio je Josip Markan, a tajnik Stjepan Kovač. (SS, 1/1936., 10, 230; 231) Zbor ogranka nastupio je na smotri u Koprivnici 30. svibnja 1937. (SS, 2/1937., 7, 183) Tijekom 1938. održali su nekoliko sastanaka s predavanjima i jedno sijelo. Predsjednik je bio Mijo Krnjak, a tajnik Stjepan Kovač. (SS, 4/1939., 4, 106) Sud je do 1941. riješio 62 spora, a uspjesi su privukli seljaštvo iz cijele okolice. U selu, pohvalili su se, nije više bilo nijednog spora na redovnom sudu. Predsjednik je bio S. Kovač, a tajnik Dragutin Košuta. (SS, 6/1941., 1-2, 45)

Botovo - Ogranak je osnovan 17. svibnja 1936. (SS, 1/1936., 10, 232; Hrvoje Petrić, *Općina i župa Drnje. Povijesno-geografska monografija*, Koprivnica 2000., 170) Priredili su zabavu 2. kolovoza 1936., na kojoj su govorili Miškina i predsjednik kotarske organizacije HSS-a Franjo Gaži. (Podravske novine, 7/1936., 31 (1. 8. 1936.), 3) Priredili su proslavu dana M. Gupca i A. Radića 14. veljače 1937. Zabava je protekla »u duhu Seljačke sloge, bez alkohola«, a program se sastojao od uobičajenih govora, recitacija, pjevanja, sviranja tamburaša i igrokaza iz seljačkog života. Zabavu je pomogla prirediti suradnica središnjice Slava Kovač. Predsjednik je bio Stjepan Eduć, a tajnik Valent (Valko) Bači. Na zabavu je došao i Pavao Tomašić (općinski liječnik u Drnju i ugledni javni radnik) koji je govorio o povijesti seljačkih buna. (Podravske novine, 8/1937., 8 (20. 2. 1937.), 3-4) V. Bači javljao se češće u *Podravske novine* s napisima o

Seljačkoj slozi, a razmišljanje »Svaki svijestan seljak mora biti članom Seljačke sloge« objavljivano je u nastavcima. (*Podravske novine*, 8/1937., 36 (4. 9. 1937.), 2; 37 (11. 9. 1937.), 3; 38 (18. 9. 1937.), 2) Na skupštini 1938. izvijestili su da su tijekom 1937. nabavili 40 novih knjiga i dosta čitali (najviše A. Radića). Sud nije radio jer nije bilo potrebe. Nepismenih nisu više imali, ali su zato kupili značke ABC da novčano potpomognu kampanju. Proslavili su spomendane M. Gupca i A. Radića (14. 2. 1937.). Proslavili su spomendane A. Radića i M. Gupca 20. veljače 1938. Tom su prigodom izveli *Matiju Gupca* (M. Matočec), recitali i održali prigodne govore (predsjednik S. Edut, B. Magovac, V. Baći, P. Tomašić). (*Podravske novine*, 9/1938., 9 (26. 2. 1938.), 3) Do izvješća u lipnju 1938. imali su 40 članova, što je bilo mnogo s obzirom na to da je selo brojilo oko 80 kuća. (*SS*, 3/1938., 7, 221) Tijekom 1938. proslavili su i rođendan braće Radić u lipnju, priredili jedno prosvjetno sijelo i radili na pobijanju nepismenosti. Sud nije imao posla. Predsjednik je bio Franjo Galić, a tajnik Mihovil Varović. (*SS*, 4/1939., 4, 109) Nastupili su na smotri u Drnju 14. svibnja 1939. (*Podravske novine*, 10/1939., 20 (19. 5. 1939.), 2; *SS*, 4/1939., 6, 165) Tijekom 1939. nabavili su knjiga u vrijednosti od 500 din (imali su 72 knjige), proslavili seljačke blagdane (u veljači su za spomendan prikazali igrokaz *Progledao je veliki slijepac*), sud je riješio jedan spor među članovima, čitali su pojedinačno. (*SS*, 5/1940., 4, 117)

Bregi Koprivnički - Ogranak je osnovan 22. ožujka 1936., a upisao se 31 član. Sastajali su se subotom u kući tajnika ogranka, čitali su zajedno i razgovarali o pročitanom. Priredili su predavanje o bolesti raka. Sakupljali su novac za knjige koje su mislili nabaviti prvenstveno od središnjice. (*SS*, 1/1936., 6, 141) Prvu javnu priredbu spremili su 24. siječnja 1937., a na njoj je gostovao ogranak iz Novigrada s igrokazom *Matija Gubec*. Unatoč intrigama (izveo ih je »jedan 'patentivni hrvatski rodoljub'«) zabava je uspjela »iznad svakog očekivanja«. Mnogi nisu mogli ući na zabavu pa se počelo razmišljati o vlastitom domu. (*Podravske novine*, 8/1937., 6 (6. 2. 1937.), 3-4) Ogranak je 23. siječnja 1938. održao zabavu na kojoj su predstavljajući izveli *Povratak iz grada na selo* (M. Matočec). I ovaj put je Vatrogasni dom bio premali. Govorili su M. Matočec, M. Pavlek Miškina i izaslanik iz Zagreba B. Magovac. (*Podravske novine*, 9/1938., 6 (5. 2. 1938.), 4) Na skupštini 1940. izvijestili su da su se redovno sastajali srijedom i subotom, obično nešto pročitali, razgovarali o svim važnim pitanjima i zaključke donosili svi zajedno, a ne samo odbor »jer nekoliko ljudi može pogriješiti, dok svi ne mogu«. Priredili su jedno sijelo na kojem su prikazali *Graničare*. Poučavali su 47 nepismenih, sud je riješio nekoliko sporova, između ostalih i jedan koji je već bio kod kotarskog (višeg) suda, što mu je podiglo ugled pa su mu dolazili po savjet i seljaci iz okolice. Ogranak je imao i svoj rasadnik s najboljim voćkama, koji je služio i za poučavanje mladih. Predsjednik je bio Stjepan Sinjerec (Sinjeri). (*SS*, 5/1940., 5, 142) Rad na opismenjivanju pohvaljen je i u *Podravskim novinama*. Popisali su nepismene (njih 40) i svi su se odazvali na poziv na učenje. Štoviše, samoinicijativno je došao i jedan za koga nisu znali da je nepismen pa je posebno istaknut kao primjer onima koji su se sramili i sakrivali. Rad ogranka pomogao je i novi gradski povjerenik Ivan Hirschl. (*Podravske novine*, 11/1940., 2 (13. 1. 1940.), 2) Ogranak je potaknuo osnivanje Zadruga za osiguranje stoke u koju se upisalo 19 seljaka. Poteškoće su bile velike jer su upisani uglavnom bili siromašni, a gotovo sva stoka bila je zaražena metiljem. Na Uskrsni ponedjeljak 25. ožujka 1940. priredili su zabavu na kojoj su prikazali igrokaz *Daleka svjetlost* (Šignjar). Predstavljajući su uvježbali Selinger i Paprika. Zabava je uspjela unatoč bojkotu jednog kruga domaćih ljudi. No, na nju su došli koprivnički povjerenik I. Hirschl i još neki građani, što je bilo prvi put da osoba na tako visokoj dužnosti dolazi na seljačku zabavu. Za uspomenu je dobio bijelu bregovsku torbu s rakijom i poznatom prgom. (*Podravske novine*, 11/1940., 14 (6. 4. 1940.), 3)

Delovi - Tijekom 1939. imali su dvije priredbe i proslavili seljačke blagdane u veljači i lipnju. Od zarade su kupili namještaj za knjižnicu. Zajednička čitanja nisu održavali jer zbog predratnih

nestašica nisu imali petroleja. Obnavljali su stare pjesme (koje »već svatko danas voli i pjevati i slušati«). Imali su deset nepismenih između 13 i 20 godina, a svi su bili sluge, koji su dolazili iz drugih krajeva. Za njih su organizirali poučavanje. (SS, 5/1940., 4, 113) Predsjednik je bio Andrija Restek, a tajnik Ivan Restek. (SS, 5/1940., 4, 113)

Drnje - Ogranak je osnovan 1936., a 1937. su preuzeli postojeću knjižnicu. (H. Petrić, *Općina i župa Drnje*, 170) Prema evidenciji Seljačke sloge osnovani su tek 10. travnja 1938. (SS, 3/1938., 6, 198) Sud dobrih i poštenih ljudi radio je i ranije. Osnovala ga je mjesna organizacija HSS-a 20. veljače 1937., a tijekom prve godine rada riješio je 20 sporova. (SS, 4/1939., 2, 50) Priredili su smotru 14. svibnja 1939. na kojoj su uz domaći zbor nastupili ogranaci iz Koprivnice, Koprivničkog Ivanca, Gotalova i Botova. Iz središnjice su došli Imbro Štivić i profesorica Kovač, a iz kotara M. Pavlek Miškina, F. Gaži, S. Prvčić i drugi ugledni kulturni djelatnici. Otvorio ju je predsjednik domaćeg ogranka Habuš, svi su sudionici bili vrlo dobri, zadovoljili su sve zahtjeve za izvornošću, a Gotalovo je izabrano za podravskog predstavnika na središnjoj zagrebačkoj smotri 11. lipnja 1939. (*Podravske novine*, 10/1939., 20 (19. 5. 1939.), 2; SS, 4/1939., 6, 165; H. Petrić, *Općina i župa Drnje*, 170)

Đelekovac - U prosincu 1926. ogranak je imao iznimno bogatu knjižnicu s više od 1500 knjiga. Među članovima je bilo više od 25 dopisnika Novljanove dopisne škole. (SP, 2/1927., 1, 22)

Ogranak je obnovljen 4. prosinca 1935., a do sredine 1937. imao je 139 članova. Imao je knjižnicu i održavao redovne sastanke na kojima su raspravljali o pročitanim knjigama. S drugim mjesnim društvima planirali su graditi dom. Predsjednik je bio Franjo Čižmak, a tajnik Tomo Lončar. (SS, 2/1937., 7, 182) Istaknut je na 7. skupštini Seljačke sloge kao jedan od ogranka u kojem su sudske parnice postale rijetkost. (SS, 2/1937., 2, 34) Zbor ogranka nastupio je na smotri u Koprivnici 30. svibnja 1937. (SS, 2/1937., 7, 183) U zimi 1938./39. nalazili su se na zajedničkim čitanjima, a čitali su dosta i kod kuće. Priredili su dva sijela na kojima je nastupao pjevački zbor te jedan na kojem su predstavljači izveli igrokaz. Odlučili su zajedno s drugim mjesnim društvima podići dom. Predsjednik je bio Ivan Željeznjak, a tajnik Pavao Mikulandi. (SS, 4/1939., 6, 164) Sijelo prigodom rođendana braće Radić 1939. održano je na mjestu gdje je S. Radić držao jedan od prvih sastanaka u Đelekovcu. Nakon pozdravnog govora i predavanja članovi ogranka recitirali su nekoliko pjesama i pjevali starinske pjesme. Na kraju je prikazan igrokaz *Progledao je veliki slijepac*. (SS, 4/1939., 7, 197)

Gola - Ogranak je osnovan 15. lipnja 1938., a priključila mu se Hrvatska čitaonica (jer je, kako su zaključili, osnivanjem ogranka postala »suvišna«) najavljujući da će prenijeti na ogranak i svoju imovinu. Sud dobrih i poštenih ljudi djelovao je i ranije. Nošnja je potpuno nestala pa su zamolili da se u blizini održi smotra kako bi je mladi vidjeli (i još više osjetili da je drugi cijene) i tako je i sami »zavoljeli«. Nadali su se da će osnivanje pjevačkog zbora biti lakše jer su mladi voljeli pjesmu, no i tu su trebali primjer. Predsjednik je bio Đuro Kiš. (SS, 3/1938., 8, 246) Rođendan braće Radić 1939. proslavili su sijelom, na kojem su pred 70 okupljenih predsjednik Kiš i tajnik Ignacije Rak govorili o životu braće Radić. (SS, 4/1939., 7, 197) Rad ogranka u početku se uglavnom svodio na čitanje, ali kako od članarina nisu mogli prikupiti dovoljno za nove knjige, nekoliko je mladića osnovalo predstavljačku skupinu i za Veliku Gospu priredili su prvo sijelo s igrokazima. Davali su popularne predstave *Progledao veliki slijepac* (Mijo Miković) i *Snuboci* (Ivan Panić), a zanimanje je bilo toliko da je bila »stiska kao na Božić kod polnočke«. Sud je riješio dva teška spora. Nadali su se da će im se dogodine priključiti i žene i djevojke pa bi rad bio »podpun«. Predsjednik je i dalje bio Đuro Kiš. (SS, 4/1939., 10, 332-333) Sud je dobro radio pa je Đ. Kiš 1939. opisao dva riješena spora (SS, 4/1939., 11, 348-349), a dogodine se javio s opisom još dva. (SS, 5/1940., 4, 107-108)

Gotalovo - Osnovan je 13. ožujka 1938., na poticaj kotarskog prosvjetnog povjerenika Stjepana Prvčića i Valka Bačija. U odbor su izabrani p Tomo Lovković, pp Josip Šestak, t Andro Posavec, b Josip Večenaj. (*Podravske novine*, 9/1938., 13 (26. 3. 1938.), 4) Prema evidenciji središnjice osnovan je 24. travnja 1938. (SS, 3/1938., 6, 198) Prekodravsko selo Gotalovo istaknuto je kao uzor dugima jer je, unatoč izdvojenom položaju, političkim pritiscima i gospodarskim teškoćama zbog čestog plavljenja Drave, očuvalo nacionalnu svijest i razvilo živi rad u ogranku. Uglavnom je u selu vladala sloga, a manje je svađe rješavao sud dobrih i poštenih ljudi. Ogranak je za glavnu zadaću uzeo ono što je najviše tištalo selo - popraviti 60 m (u drugom izvješću 80 m) dug pješački most preko rukavca Drave, što su 1938. i napravili. Svečano su proslavili dan braće Radić 11. lipnja 1938. (11. 6. dočekali su izlazak sunca, kako je preporučila središnjica, a 12. 6. popodne imali su sastanak u kući predsjednika ogranka, a o radu braće Radić govorio je zamjenik kotarskog prosvjetnog povjerenika V. Bači). Privukli su i mlade, i to tako da je vrijedni predsjednik išao od kuće do kuće i uvjeravao ih koliko je važno i dobro da se uključe u rad ogranka. Pristupilo im je 20 mladića. Uključili su se u veliku akciju Seljačke i Gospodarske sloge te su skupljali pomoć za stradale u Kolarcu. Za Staru godinu priredili su zabavu s igrokazom *Sleep kod zdravih očiju* i jednom šaljivom pričom iz *Seljačke sloge*. Pozvali su svakog pojedinog nepismenog na učenje, a oni su se odazvali. Predsjednik je bio Tomo Lovković, a tajnik Andro Posavec. (SS, 3/1938., 8, 246; SS, 4/1939., 5, 131) Nastupili su na smotri u Drnju 14. svibnja 1939. te oduševili stručno povjerenstvo i publiku nošnjom i pjevanjem pa su izabrani da predstave svoj kraj na središnjoj zagrebačkoj smotri. (*Podravske novine*, 10/1939., 20 (19. 5. 1939.), 2; SS, 4/1939., 6, 165) Nastupili su u Zagrebu 11. lipnja 1939. (SS, 4/1939., 7, 206) Broj članova je do početka 1940. porastao na 57 i 24 člana podmlatka. Sud je riješio jedan spor. (SS, 5/1940., 4, 112) Predsjednik Tomo Lovković opisao je uspješnu nagodbu koju je postigao sud ogranka. (SS, 5/1940., 8-9, 228)

Herešin - Ogranak je osnovan 26. siječnja 1936. u kući Marije Vratarić. Bilo je to prvo društvo u selu uopće, a poticaj je dao Božidar Magovac uz pomoć domaćeg seljaka Josipa Žganca (izabranog za predsjednika). (SS, 1/1936., 10, 231; Ivan Magić, *Herešin kroz povijest*, Koprivnica 2001., 85) Ogranak je unio veliku promjenu u loše odnose u selu. Počeli su se sastajati subotom navečer i razgovarati o svim problemima (o gospodarstvu, općini, trgovini) ili su čitali i razgovarali o pročitanim (nabavili su *Sabrana djela A. Radića*). Za jednog su člana (M. Horvata) skupili pomoć kada mu je uginula junica, a dobar ih je čin ohrabrio na daljnje djelovanje. Pomogli su i članu koji je imao smrtni slučaj. Sud je posredovao u teškom sporu između tri obitelji. Osnovali su i zbor od 12 članova pa iako su isprva mnogi sumnjali u ishod ogrankovih inicijativa, prvi ih je nastup učvrstio u uvjerenju da su na pravom putu. Pjevali su bez nota, ali uspjeh je bio velik pa su odlučili nastaviti tako i početi sakupljati stare pjesme. Organizirali su i dvije zabave po uputama središnjice: pjevao je zbor, djeca su recitala (javili su kako najviše vole pjesme seljačkih autora) i predstavljači su prikazali igrokaz. Počeli su spremati novi (*Sa gospodarskog suda na - seljački*) koji su namjeravali prikazati besplatno jer je u njemu »najjače obilježeno ono, za čime ide i teži Seljačka sloga«. S predstavom su gostovali u Peterancu, a s koliko su je oduševljenja spremali, pokazuje i to da su imali kulise, što je tada bilo vrlo rijetko kod seljačkih amaterskih skupina. Zajedno su nabavili i uređaj protiv napuhnutosti stoke. Tajnik je bio Pavle Vratarić. (SS, 2/1937., 1, 19-20; I. Magić, *Herešin*, 86) Na godišnjoj skupštini početkom 1940. izvijestili su da imaju 48 članova, da su snizili nepismenost sa 20 na 5 posto, a namjeravali su raditi i dalje. Veći problem bili su »pismeni analfabeti« koji su učili, ali su kasnije malo čitali. Za 18 takvih suseljana imali su tečaj na kojem su radili po Hercegovoj *Računici i čitanci*. Tijekom 1939. održali su četiri prosvjetna sijela. Pomagali su članovima u nevolji (ženi bolesnog člana dali su 150 dinara i kupili školske knjige za sina, a za dvojicu kojima su uginule

svinje sakupili su po 100 dinara). Sud nije radio jer su se u selu sporile samo dvije bogate obitelji koje nisu željele na ogrankov sud. (SS, 5/1940., 3, 75) Potkraj 1940. javili su da su u sud izabrali i nečlanove, kako bi i oni koji nisu u Seljačkoj slozi dolazili pred njega s većim povjerenjem. U selu su imali još samo dva nepismena, a odlučili su i njih poučiti preko zime. (SS, 5/1940., 12, 374)

Hlebine - Za sada znamo samo da je ogranak osnovan 19. srpnja 1936. (SS, 1/1936., 10, 232)

Koprivnica - Ogranak je osnovan 15. siječnja 1928. iako su već prije imali gotovo sve djelatnosti - zabave s igrokazima (gdje se isticao izniman glumački talent 18-godišnjeg seljaka Pavla Držalića), recitacije, tamburaški zbor (14 članova), a u svemu su sudjelovali sami seljaci pod vodstvom učitelja Matije Sudete i Kazimira Sabola. Osnivačka skupština održana je u kući Martina Zelenka, okupilo se oko 120 muškaraca i žena svih uzrasta, a došao je i narodni zastupnik Ivan Kraljić koji je obrazložio potrebu za Seljačkom slogom. Govorio je i učitelj K. Sabol, a nakon toga je upisano 50 članova i 65 članova podmlatka te je izabran upravni odbor p Blaž Gregurek, pp Florijan Ostriž, t Andro Kovač, b Valko Kovač, knjižničar Mijo Ištvan (*odbornici). (SP, 3/1928., 4, 94; SP, 3/1928., 10-11, 221-222) Odmah su se pridružili akciji skupljanja pomoći za pogorjele u Salopek Selu. (Dom, 22/1928., 6 (8. 2. 1928.), 4) Na godišnjoj skupštini 6. siječnja 1929. bilo je prisutno 40 (od 45) članova, 22 prijatelja društva koji su se na skupštini učlanili u ogranak i 40 (od 48) članova podmlatka (ukupno 102), B. Gregurek i K. Sabol govorili su o mučenicima od Gupca do Radića. Od osnivanja održali su 12 sjednica odbora (svaki mjesec) te jednu izvanrednu i dvije žalobne (vezane uz ubojstvo zastupnika HSS-a 1928.). Bili su na pogrebu lipanjskih žrtava i održali komemoraciju. U knjižnici ogranka bilo je 100 knjiga, nisu imali nepisanih, držali su tečaj esperanta (33 polaznika), organizirali su nekoliko predavanja (povijest, zemljopis, gospodarstvo). U godinu dana priredili su dvije prosvjetne zabave. Na prvu 12. veljače 1928. došlo je 1000 ljudi, a u programu su bile recitacije, Novoselova *Prigorska svadba* i nastup tamburaškog zbora. Ogrankovi predstavljači prikazali su na drugoj zabavi 8. i 9. rujna 1928. *Seljačku bunu* (Đuro Prejac). Tada su privukli oko 3000 gledatelja »svih staleža«. Glumom su se istaknuli Florijan Ostriž, Ružica Lončarić, Mijo Vrtiprah, Stjepan Lončarić. Ogranak je sudjelovao na raznim proslavama u Koprivnici i okolici (proslavi Kunovečke bune iz 1903., kada je u Ivancu Koprivničkom otkrivena spomen-ploča na mjesnoj crkvi). Pokazali su solidarnost sakupivši 150 dinara za gladne u Dalmaciji, 150 za siročad ubijenih zastupnika i još 750 dinara za stradale članove ogranka. Odbor je ostao isti, osim što je za novog knjižničara izabran Martin Brozović (*odbornici). (SP, 4/1929., 3-4, 67) U kratkom osvrtu na rad tijekom 20-ih godina spomenuto je da su davali i predstave *Hrvati kroz tisuću godina*, *Liječnik protiv volje* (Moliere), *Seljaci u gradu*. (Prosvjetno sijelo, *Podravske novine*, 11/1940., 3 (20. 1. 1940.), 4)

Obnovili su rad 8. rujna 1936. (SS, 2/1937., 11, 254) Prvu (Katarinsku) zabavu s igrokazom priredili su 22. studenoga 1936. u »Domoljubu«. (*Podravske novine*, 7/1936., 46 (14. 11. 1936.), 3) Održali su prvu skupštinu u siječnju 1937., a na njoj su zaključili da zatraže od kanonika Pavunića, kojem je bila povjerena imovina ogranka nakon prestanka rada 1929., da je vrati obnovljenom ogranku. Imali su 140 članova i 1400 dinara imovine, a u odbor su izabrani p Martin Brozović, t Josip Vratarić, b Hadun. (*Podravske novine*, 8/1937., 3 (16. 1. 1937.), 2-3) Svečano su otvorili knjižnicu u kući Stjepana Kovačevića (tada Trg kralja Aleksandra) 31. siječnja 1937. Prigodne govore održali su predstavnik središnjice B. Magovac i M. Pavlek Miškina. (*Podravske novine*, 8/1937., 5 (30. 1. 1937.), 3) Odmah su pristupili osnivanju pjevačkog i tamburaškog zbora. Vodio ih je tajnik J. Vratarić. (*Podravske novine*, 8/1937., 6 (6. 2. 1937.), 2) Do jeseni 1937. privukli su 205 članova i održali nekoliko priredbi s igrokazima. Predsjednik je bio M. Brozović, a tajnik Ivan Tkalčić. (SS, 2/1937., 11, 254) Priredili su smotru 30. svibnja 1937. na kojoj su nastupili ogranci Novigrad Podravski, Đelekovac, Miličani, Srijem, Sigetec, Torčec,

Botinovec i domaći zbor iz Koprivnice. Bila je to prva priredba na kojoj su Podravci mogli vidjeti izvornu seljačku kulturu (pjesme, ples, nošnje). Nastupali su samo pjevači jer tamburaši još nigdje nisu imali zadovoljavajući program. Smotri su prisustvovali izaslanik središnjice Z. Špoljar, M. Pavlek Miškina i F. Gaži, a među brojnom publikom istaknute su članice Hrvatskog srca. Svi su zadovoljili zahtjev za izvornim, osim Botinovca. (*Podravske novine*, 8/1937., 23 (5. 6. 1937.), 1; *SS*, 2/1937., 7, 183 - ne spominju Torčec) Na zajedničkom sastanku mjesnog HSS-a, Seljačke i Gospodarske sloge 10. kolovoza 1937. izabran je građevni odbor na čelu s Viktorom Senjanom koji je trebao voditi gradnju doma. (*Podravske novine*, 8/1937., 33 (14. 8. 1937.), 2) U listopadu 1937. uključili su se u kampanju opismenjivanja, popisali nepismene (9%) i odlučili početi poučavati prvo muškarce (zapazili su kao zanimljivost da u selima preko Drave nije bilo nepismenih). (*Podravske novine*, 8/1937., 43 (23. 10. 1937.), 4) U prosincu 1937. održali su kotarski sastanak na koji su došli izaslanici svih 13 ogranaka iz kotara, a govorilo se o opismenjivanju i popratnoj sabirnoj akciji koju je vodio Klub akademičara. Zakazana je i projekcija filma o smotri 1937. (za 16. 12. 1937.). (*Podravske novine*, 8/1937., 50 (11. 12. 1937.), 3) Priredili su zabavu 6. veljače 1938., a na njoj su davali dva igrokaza s temama iz seljačkog života (M. Singer *Za volju djeteta* i *Krštenje na selu*). Pozvali su građanstvo da ovaj put dođe u većem broju i pokaže da je član »ljudske zajednice našeg naroda, a ne neka monopolizirana nedokučiva kasta«. Prihod je bio namijenjen gradnji čitaonice. (*Podravske novine*, 9/1938., 5 (29. 1. 1938.), 3) Građanstvo se odazvalo pa je izvjestitelj zadovoljno zapisao da je vladalo »razdragano i neusiljeno raspoloženje« iako je bilo gledatelja iz raznih staleža (nabrojao je poljodjelce, radnike, obrtnike, činovnike, trgovce i »ostale intelektualce« - kako ih je okarakterizirao - »sve ono što radi i od poštenog rada živi«). Takav odaziv bio je i velik poticaj ogranku da nastavi dalje s radom. Za uspjeh priredbe pohvaljen je Kazimir Sabol, ali i svi članovi ogranka, posebno svirači. (*Podravske novine*, 9/1938., 7 (12. 2. 1938.), 2-3) Tijekom 1938. priredili su dva igrokaza, radili na suzbijanju nepismenosti i podizanju doma (članovi su besplatno radili). Početkom 1939. imali su 180 članova. Predsjednik je bio Stjepan Prvčić, a tajnik Ivo Tkalčić. (*SS*, 4/1939., 5, 131) Nastupili su na smotri u Drnju 14. svibnja 1939. (*Podravske novine*, 10/1939., 20 (19. 5. 1939.), 2; *SS*, 4/1939., 6, 165) Održali su prosvjetno sijelo u povodu spomendana braće Radić 11. lipnja 1939. Predsjednik Gospodarske sloge Pavao Jakupić održao je predavanje nakon kojeg su izveli nekoliko recitacija i otpjevali nekoliko narodnih pjesama. (*Podravske novine*, 10/1939., 24 (17. 6. 1939.), 1) Sudjelovali su u proslavi rođendana V. Mačeka 16. srpnja 1939. (*Podravske novine*, 10/1939., 29 (22. 7. 1939.), 1) Pavao Jakupić opisao je spor koji je uspješno riješio ogrankov sud. (*SS*, 4/1939., 7, 243) Zbor ogranka nastupio je na smotri u Bjelovaru 27. kolovoza 1939. (*SS*, 4/1939., 11, 354) Za 10. rujna 1939. najavljena je velika smotra u Koprivnici za koprivnički, ludbreški, đurđevački i bjelovarsko-križevački kotar, na kojoj je trebalo nastupiti dvadesetak ogranaka. Smotra je otkazana radi početka svjetskog rata i novačenja. (*Podravske novine*, 10/1939., 35 (2. 9. 1939.), 2) Početkom 1940. javili su da je sud riješio 11 sporova, da imaju 116 članova (od toga samo devet žena) i 15 članova podmlatka (sve mladići). Tijekom 1939. pjevački je zbor nastupio sedam puta (dva puta na smotrama), a radili su dosta na suzbijanju nepismenosti. (*SS*, 5/1940., 4, 112) Zbog rane korizme priredili su prosvjetno sijelo u čast M. Gupca i A. Radića već 27. siječnja 1940. U novim uvjetima Banovine Hrvatske u programu su, uz članove ogranka, sudjelovali i učenici pučke škole, ženske stručne i šegrtske škole te gimnazije, koje je priredio ravnatelj pučke škole, neumorni K. Sabol. Iz Zagreba je došao Imbro Štivić, prisutni su bili i predstavnici političke organizacije HSS-a M. Pavlek Miškina i F. Gaži, zatim izaslanici svih ogranaka Seljačke sloge iz koprivničkog kotara i Gospodarske sloge, a konačno su bili zadovoljni i odazivom građanstva. (*Podravske novine*, 11/1940., 2 (13. 1. 1940.), 1; 4 (27. 1. 1940.), 2; 5 (3. 2. 1940.), 1) Ogranak je početkom godine dobio na dar više stručnih i povijesnih knjiga, a

darovali su ih carinski inspektor Mato Miholjević i vlasnik knjižare, tiskare i izdavač *Podravske novine* Valko Loborec. (*Podravske novine*, 11/1940., 2 (13. 1. 1940.), 1) Na godišnjoj skupštini 12. veljače 1940. bili su vrlo zadovoljni radom u protekloj godini, a priličnu svotu na računu (10.000 din.) namijenili su za podizanje doma. Prvčić je potvrđen za predsjednika, a K. Sabol je izabran za voditelja prosvjetne diletantske (predstavljачke) i glazbene sekcije. (*Podravske novine*, 11/1940., 7 (17. 2. 1940.), 2) Članovi ogranka sudjelovali su u proslavi rođendana V. Mačka, a kotarski prosvjetni povjerenik i ogrankov predsjednik Prvčić bio je među govornicima. (*Podravske novine*, 11/1940., 30 (27. 7. 1940.), 1) Prvčić je u *Seljačkoj slozi* opisao spor, koji je riješio sud dobrih i poštenih ljudi, a bio je zaista jedinstven jer se radilo o sporu između odvjetnika Rudolfa Trstenjaka i seljaka Stjepana Hanžeka. (*SS*, 5/1940., 10-11, 306-307) Međutim, već je u idućem broju odvjetnik Trstenjak oštro opovrgnuo napis. (*SS*, 5/1940., 12, 370-371) Prvčić je na to odgovorio i opravdao rad suda. Tom je prilikom spomenuo da su 1940. riješili čak 77 sporova. (*SS*, 6/1941., 1-2, 33) Nastupili su na smotri u Majurcu 18. kolovoza 1940. (*Podravske novine*, 11/1940., 32 (10. 8. 1940.), 3; *SS*, 5/1940., 10-11, 310) Pokrenuli su prosvjetni tečaj po uzoru na Seljačko sveučilište u Zagrebu (18. 11. 1940. - 26. 1. 1941.). Na njemu se čitalo A. Radića i slušalo predavanja iz raznih struka (higijene, veterine, agronomije, prava). Dnevno je čitanjima i predavanjima prisustvovalo 100-500 polaznika, mahom seljaka. I te su zime držali tečaj za nepismene. (*Podravske novine*, 11/1940., 47 (16. 11. 1940.), 1; 48 (23. 11. 1940.), 2, 3; 49 (30. 11. 1940.), 2) Posljednje predratno prosvjetno sijelo priredili su 25. siječnja 1941. Predstavljajući su izveli *Invalida* (M. Matočec), a priredba je bila »rekordno posjećena od građana i seljaka«. Opet je pohvaljen K. Sabol koji je donekle ostvario željenu suradnju seljaštva i građanstva, posebno pokrenuvši uspješni prosvjetni tečaj. O radu ogranka s priznanjem je govorio i izašlanik središnjice I. Štivić. (*Podravske novine*, 12/1941., 6 (1. 2. 1941.), 1-2) U Koprivnici je održan pokrajinski prosvjetni sabor 9. veljače 1941. (*Podravske novine*, 12/1941., 8 (15. 2. 1941.), 2) Na godišnjoj skupštini 16. ožujka 1941. izvijestili su o nastupu na smotri u Majurcu, poučavanju nepismenih, porastu knjižnice (na 419 knjiga), poticaju da se održavaju domaćinski tečajevi, velikom prosvjetnom zimskom tečaju, sijelima i prosvjetnom saboru, o radu suda (riješio 71 spor od 85) i pomoći siromašnima. K. Sabol je pregledno govorio o radu ogranka u 20-im i 30-im godinama, a uredništvo je dodalo i nešto o sudbinama djelatnika u diktaturi (između ostalog, S. Prvčić je zatvoren, K. Sabol premješten u selo Ostrnu,⁵¹ M. Sudeta u selo Berak pa prisilno umirovljen 1934.). Članak je objavljen u broju u kojem je na naslovnoj stranici bio proglašen kako kralj Petar II. pučem preuzima vlast u svoje ruke, do početka rata ostalo je tjedan dana pa je to bio svojevrsan »labuđi pjev« svakog prosvjetnog i kulturnog nastojanja Seljačke sloge. (*Podravske novine*, 12/1941., 13 (22. 2. 1941.), 2; 14 (29. 3. 1941.), 2-3)

Koprivnički Ivanec - Jedino što za sada znamo o ogranku je da mu je Zagrebački oblasni odbor darovao knjiga vrijednih oko 500 dinara. (*SP*, 3/1928., 12, 238)

Ogranak je obnovljen 19. ožujka 1939. (*SS*, 4/1939., 9, 301) Nastupili su na smotri u Drnju 14. svibnja 1939. (*Podravske novine*, 10/1939., 20 (19. 5. 1939.), 2; *SS*, 4/1939., 6, 165)

Kunovec - Spominje se samo u popisu ogranaka kojima je Zagrebački oblasni odbor darovao knjige vrijedne oko 500 dinara. (*SP*, 3/1928., 12, 238)

Legrad - Ogranak je djelovao 1936., kada je za Malu Gospu priredio zabavu (8. 9. 1936.). (*Podravske novine*, 7/1936., 35 (29. 8. 1936.), 3) Izglasali su nepovjerenje predsjedniku ogranka jer se nije pokorio odluci suda dobrih i poštenih ljudi. (*SS*, 5/1940., 2, 54)

⁵¹ Vjerojatno Ostrovo u kotaru Vukovar, u kojem je bio i Berak. Sela s imenom Ostrovo nalazila su se još u ramskom i požarevačkom kotaru, a Berak u đakovačkom. *Imenik - Registar naseljenih mesta Kraljevine Jugoslavije*, Beograd, s. a., sv. 1, 48; sv. 2, 758-759.

Miličani - Osnovan je 3. studenoga 1935., a pokrivaio je i sela Srijem i Sokolovac. Članovi su se sastajali u kući Petra Ledinskog. Od središnjice su naručili deset knjiga kao početak knjižnice. (SS, 1/1936., 3, 68) Zbor ogranka nastupio je na smotri u Koprivnici 30. svibnja 1937. (SS, 2/1937., 7, 183) Nastupili su na smotri u Srijemu 7. svibnja 1939. godine. (*Podravske novine*, 10/1939., 19 (13. 5. 1939.), 3; SS, 4/1939., 6, 165)

Novigrad Podravski - Ogranak je osnovan 16. kolovoza 1936. (SS, 1/1936., 10, 232) Predstavljajući su u siječnju 1937. izveli predstavu *Matija Gubec*, za koju su dobili povoljne kritike. Davali su je na književnom jeziku (što inače nije bio ideal Seljačke sloge koja je težila uprizorenju stvarnog seljačkog života), a »novigradski naglasak« mogao se osjetiti samo u nekim sporednim ulogama, što kritičar nije zamjerio (očito je polazio s drugog stanovišta od središnjice). Prokomentirao je svaku ulogu kako bi dao poticaj da se poprave neke nesavršenosti (*glumci). (*Podravske novine*, 8/1937., 4 (23. 1. 1937.), 2-3) Zbor ogranka nastupio je na smotri u Virju 2. svibnja 1937. (SS, 2/1937., 5, 116) Nastupili su i na smotri u Koprivnici 30. svibnja 1937. (SS, 2/1937., 7, 183) Imali su u općini 4% nepismenih pa je ogranak potaknuo općinske zastupnike da nabave 400 *Abecedarki* i da tako gotovo svim nepismenima pruži priliku da nauče čitati. Predsjednik je bio Martin Sabolić, a tajnik Ivan Stazić. (SS, 3/1938., 1, 25)

Otočka - Ogranak je osnovan 2. veljače 1940. godine. (SS, 5/1940., 3, 78)

Peščenik - Ogranak je osnovan 12. srpnja 1936. (SS, 1/1936., 10, 232) Prije službenog osnivanja proslavili su dan braće Radić razmišljajući pojedinačno i kasnije u sklopu obitelji. Popodne je predsjednik Mato Fugina nekolicini suseljana pričao o svojim sjećanjima na Antuna i Stjepana Radića koje je upoznao u mladosti. (SS, 1/1936., 8, 181) U dvorištu Mate Furjana priredili su 9. lipnja 1940. zabavu s igrokazom. (*Podravske novine*, 11/1940., 23 (8. 6. 1940.), 3)

Reka - Ogranak je osnovan 29. svibnja 1938. (SS, 3/1938., 8, 246) Tijekom 1938. održali su više priredbi na kojima su nastupali ogrankovi predstavljači te pjevački i tamburaški zbor. Imali su i svoju knjižnicu. Predsjednik je bio Mato Krnjak, a tajnik Stjepan Žagar. (SS, 4/1939., 5, 131) Nastupili su na smotri u Srijemu 7. svibnja 1939. (*Podravske novine*, 10/1939., 19 (13. 5. 1939.), 3; SS, 4/1939., 6, 165)

Sigetec - Zbor ogranka nastupio je na smotri u Koprivnici 30. svibnja 1937. (SS, 2/1937., 7, 183) Službeno je osnovan 19. lipnja 1938. pa je Hrvatska knjižnica i čitaonica prešla u ogranak. Ogranak je imao 34 članova i 9 članova podmlatka. Predsjednik je bio Mato Eršeg. (SS, 3/1938., 9, 292) U jesen 1939. javili su da sud dobro radi, a napredovalo je i vraćanje staroj nošnji. Planirali su kupiti tamburice i poučiti preostale nepismene. Predsjednik je i dalje bio M. Eršeg. (SS, 4/1939., 10, 333) Predsjednik Eršeg opisao je jedan od osam sporova koje je riješio njihov sud. (SS, 6/1941., 3, 62)

Sokolovac - Djelovali su prvo u ogranku u Miličanima, a osamostalili su se 3. ožujka 1940. (SS, 5/1940., 4, 118) Proslavili su rođendan braće Radić prema preporuci središnjice - ustali su rano ujutro i u prirodi razmišljali o tome što su braća Radić učinila za seljaštvo. Predsjednik je bio Mato Knapić, a tajnik Ivan Knapić. (SS, 6/1941., 3, 69)

Srijem - Kratko su djelovali zajedno s Miličanima, a osnovali su vlastiti ogranak već 29. studenoga 1936. Počeli su stvarati knjižnicu i od središnjice naručili nekoliko knjiga A. Radića. (SS, 2/1937., 4, 94) Tajnik je bio Ignac Hanžeković koji se više puta javio u *Seljačkoj slozi*. (SS, 2/1937., 2, 26) Zbor ogranka nastupio je na smotri u Koprivnici 30. svibnja 1937. (SS, 2/1937., 7, 183) Nabavili su *Sabrana djela* A. Radića, a čitali su ih zajedno ili su ih nosili kućama i čitali u obitelji. Sud je pokušao riješiti jedan spor (međe), ali nisu uspjeli, a kasnije je redovni sud odredio isto kao i oni, ali uz mnogo veće troškove (što je trebala biti pouka drugima koji se nisu željeli podvrgnuti ogrankovu sudu). Nabavili su *Abecedarke* za sedam nepismenih. Kada su suseljanu uginule dvije krave (od kojih su živjeli), skupili su u Srijemu i okolnim selima dovoljno

da kupi dvije nove, svjedočeći jasno što znači prava sloga. Tajnik je i dalje bio I. Hanžeković. (SS, 3/1938., 10, 319) Pomoć suseljanu pohvaljena je i na 9. skupštini Seljačke sloge 11. lipnja 1939. (SS, 4/1939., 7, 181) Priredili su smotru 7. svibnja 1939. na kojoj su, uz domaći zbor, nastupili ogranci iz Jakopovca (Bjelovar), Rijeke, Većeslavca i Miličana. Smotru je pratio etnolog B. Bratanić, a došli su i predstavnici HSS-ovih organizacija, na čelu s M. Pavlekom Miškinom. (*Podravske novine*, 10/1939., 19 (13. 5. 1939.), 3; SS, 4/1939., 6, 165) Uz to, naučili su sedam nepismenih čitati i pisati, a sud je riješio dva spora. (SS, 5/1940., 4, 117) Na godišnjoj skupštini u ožujku 1941. S. Prvčić je držao govor o prosvjetnom radu i posebno pozvao roditelje da odgajaju djecu u duhu učenja braće Radić. Za predsjednika je izabran I. Hanžeković. (*Podravske novine*, 12/1941., 12 (15. 3. 1941.), 1)

Torčec - Osnovan je 16. kolovoza 1936., na poticaj uglednog javnog djelatnika dr. Pavla Tomašića u kući suosnivača Andrije Levaka. U odbor su izabrani p Florijan Gašparac, pp Ignac Kardaš, t Bolto Grotić, b Andro Levak. (*Podravske novine*, 7/1936., 34 (22. 8. 1936.), 1-2; SS, 1/1936., 10, 232; H. Petrić, *Općina i župa Drnje*, 171) Čini se da je imao problema s mjesnom inteligencijom (župnikom i učiteljem) jer je upravo njihov izaslanik na 7. skupštini Seljačke sloge 21. veljače 1937. zatražio da se učitelji i svećenici ne mogu primati u ogranke. (SS, 2/1937., 2, 42) Zbor ogranka nastupio je na smotri u Koprivnici 30. svibnja 1937. (SS, 2/1937., 7, 183; H. Petrić, *Općina i župa Drnje*, 171) Nisu imali svoje prostorije za zajedničke sastanke pa su se podijelili u manje skupine po ulicama. Sastajali su se tjedno na razgovore i planirali izgraditi dom pa onda početi sa širim radom. (SS, 4/1939., 4, 109)

Većeslavac - Ogranak je osnovan 24. srpnja 1938. (SS, 3/1938., 9, 292) Predsjednik je bio Mijo Medved. (SS, 3/1938., 10, 304) Nastupili su na smotri u Srijemu 7. svibnja 1939. (*Podravske novine*, 10/1939., 19 (13. 5. 1939.), 3; SS, 4/1939., 6, 165) Nabavili su Radićeva *Sabrana djela* koja su intenzivno čitali. Kupili su ih prihodom s prosvjetnih zabava za koje su spremali igrokaze. Sporova u selu nisu imali, a zbor je nastupio na smotri u Srijemu te se spremao i za smotru u Koprivnici koja je otkazana zbog novačenja. Predsjednik je i dalje bio Miško Medved, a tajnik Josip Vitez. (SS, 5/1940., 3, 78)

Veliki Otok - Osnovan je 15. veljače 1940. nakon svečanog otvorenja pučke škole (na koju se čekalo 20 godina) pa je cijela svečanost prerasla u veliki prosvjetni dan za cijeli kraj. Prisutni su bili M. Pavlek Miškina (čijem su utjecaju zahvaljivali za školu), kotarski prosvjetni povjerenik S. Prvčić i predstavnici HSS-a. Seljaci su se »u velikom broju« upisali u ogranak (*Podravske novine*, 11/1940., 7 (17. 2. 1940.), 2)

Zablatje - Ogranak je osnovan 21. svibnja 1939. (SS, 4/1939., 7, 246) Proslavili su rođendan braće Radić sijelom na kojem su prikazali igrokaze *Za bolji i ljepši život* i *Slava njima*, recitali, a na kraju je mladi tajnik Mijo Janeković održao kraći, zaneseni govor. (SS, 4/1939., 7, 197) Sud dobrih i poštenih ljudi izabrali su 26. studenoga 1939. (SS, 5/1940., 1, 30) Tajnik Janeković opisao je težak spor između braće koji se vukao već 12 godina, a sud ga je nakon cjelodnevne (i cjelonoćne) rasprave riješio na zadovoljstvo svih strana. (SS, 6/1941., 1-2, 34)

Ludbreg

Dubovica - Ogranak su osnovali nakon duljih priprema 25. ožujka 1937. Upisala su se 34 člana i 12 članova podmlatka. Prije osnivanja obavljali su »sve dužnosti ogranka« - pretplatili se na *Seljačku slogu*, proslavili spomendane A. Radića i M. Gupca (priredili su igrokaz *Sa gospodskog suda na - seljački* s tolikim uspjehom da su ga više puta ponovili, a pjevali su i starinske pjesme), održavali su zajednička čitanja dva puta tjedno u Vatrogasnom domu (na njih su dolazili svi muškarci iz sela), gdje su se i sastajali. Imali su zbor koji se spremao za smotru u Ludbregu. Pobrinuli su se da učlane i žene, čak su neke izabrane u upravni odbor. Predsjednik je bio

Tomo Kranjec. (Pohvalili su se da u selu imaju i Gospodarsku slogu.) (SS, 2/1937., 6a, 133) Zbor je sudjelovao na smotri u Ludbregu 6. lipnja 1937. (SS, 2/1937., 10, 239) Bio je vrlo aktivan i uvježbavao je stare pjesme. Za Sveta tri kralja 1938. priredili su sijelo na kojem su prikazali igrokaz *Kameni svatovi* i izveli pjesme koje su prethodno pjevali u Ludbregu. Na priredbi je bio i Herceg koji je rad ogranka uzeo za uzor drugima. Njegov ih je dolazak oduševio (s pravom, jer nije često obilazio pojedine ogranke), a sa sobom je doveo i nekoliko učenika prijatelja Seljačke sloge da bi sami vidjeli seljačku kulturu na djelu pa su domaćini njima u čast priredili još i »domaću seljačku večeru sasma na starinski način«. Tajnik je bio Franjo Kovačić. (SS, 3/1938., 2, 43; SS, 4/1939., 3, 82) Zbog dobrih nastupa izabran je još tada da nastupi na smotri u Zagrebu 28. kolovoza 1938. (SS, 3/1938., 8, 244) Na godišnjoj skupštini 1938. mogli su sa zadovoljstvom izvijestiti da su se nedjeljom redovno sastajali na zajednička čitanja (Radićevih djela i *Seljačke sloge*). Zbor je nastupio u Ludbregu na smotri, sud dobrih i poštenih ljudi izmirio je braću koja su se dijelila, priredili su dva prosvjetna sijela na kojima je zbor pjevao stare pjesme (za Staru godinu i Sveta tri kralja), a za 18. travnja 1938. već su imali spremne i igrokaze *Matija Gubec* i *Slijep kod zdravih očiju*. Počeli su graditi dom koji je trebao biti gotov do kraja lipnja 1938. (Središnjica je samo primijetila da su pogrešno postupili kada su izabrali pokrovitelja za posvetu doma i nazvali to ostatkom feudalizma.) (SS, 3/1938., 6, 196) Nastupili su na zagrebačkoj smotri 28. kolovoza 1938. i posebno su pohvaljeni za nošnju (tim više što se u Podravini inače gotovo izgubila) koja ne samo da je bila stara, nego su na temelju tradicije stvorili i novo (muški prsluci od dvostrukog konopljinog platna). (SS, 3/1938., 9, 260-261) Potkraj 1938. javili su da imaju još samo jednog nepismenog, a da i on uči. Sastajali su se nedjeljom, a zimi dva puta tjedno na zajednička čitanja. Pripremali su (kao i prošle zime) posebne sastanke za pomladak (12-18 godina, računajući doduše »osobito na mužke«) na kojima bi ponavljali ono što su nekada učili u školi, da ne zaborave potpuno ono naučeno. Prvo su se sastajali u Vatrogasnom domu, a onda su podigli vlastiti. Zakazali su prosvjetno sijelo za Sveta tri kralja i sada su bili u potrazi za novim igroka- zom jer su sve iz *Seljačke sloge* već prikazali. Predsjednik je bio Tomo Kranjec. (SS, 3/1938., 12, 366) Na skupštini 1939. sa zadovoljstvom su se mogli osvrnuti na uspjehe protekle godine - Hercegov dolazak, izvrsno prihvaćene igrokaze (»mnogi su plakali od velikog uzbuđenja«), zagrebačku smotru gdje ih je porota uvrstila među tri najbolja zbora, sagradili su dom, priredili još dva igrokaza (*Hrvati kroz tisuću godina* i *Stara i nova godina*, koji su sami napisali), a prikazali su ih dva puta u selu (na Staru godinu i Sveta tri kralja), a onda i u Ludbregu (15. 1. 1939.). K tome je sud riješio tri spora, a za knjižnicu su nabavili 34 knjige. Predsjednik je ostao T. Kranjec. (SS, 4/1939., 3, 82) Nastupili su na smotri u Malom Bukovcu 15. kolovoza 1939. (SS, 4/1939., 11, 353) Po drugi su put nastupili na zagrebačkoj smotri 24. rujna 1939. (što je bila rijetkost jer se u načelu pozivalo ogranke koji još nisu bili u Zagrebu, kako bi i oni pokazali svoje umijeće). (SS, 4/1939., 10, 307) U travnju 1939. održali su još dvije priredbe i na njima pokazali igrokaze kojima je i stroga središnjica mogla biti zadovoljna (za one u siječnju primijetili su kako je šteta da nisu seljački) - *Progledao je veliki slijepac* i *Martinsko prelo*. Uspješno su nastupili na smotrama, održavali zajednička čitanja cijelu godinu (zimi dva puta tjedno, ljeti nedjeljom), prema uputama središnjice proslavili su spomendan braće Radić, a od 1. studenoga 1939. počeli su poučavati dječake koji više nisu polazili školu (umjesto ukinute opetovnice). Tajnik je bio Franjo Kovačić. (SS, 5/1940., 4, 115) Početkom 1941. na godišnjoj skupštini izviješteno da je ogranak razvio bogat i stalan rad, da je sud dobro radio i riješio četiri spora (samo je jedna parnica ostala neriješena i završila na redovnom sudu), nepismenih je bilo samo 21 (i to uglavnom stariji od 50 godina ili nesposobni, a preostalu trojicu poučavaju). Obnavljala se i nošnja, a po kućama se još tkalo (iako samo konoplja). Dosta se i čitalo (A. Radića uglavnom). Predsjednik je i dalje bio T. Kranjec. (SS, 6/1941., 1-2, 44)

Gorica - Ogranak je osnovan 26. prosinca 1927. na poticaj Imbre Mikulca, pod predsjedanjem Viktora Totha. Upisalo se 20 članova, a u upravni su odbor izabrani p Viktor Toth, pp Aleksa Sisek, t Rudolf Pacuri, b Petar Mihaljina, knjižničar Ivan Stubić. (*odbornici) (*SP*, 3/1928., 3, 79) Od Zagrebačkog oblasnog odbora dobili su knjiga vrijednih 500 dinara. (*Dom*, 22/1928., 47 (21. 11. 1928.), 9)

Grbaševac - Tijekom 1937. radili su dosta na dobrotvornim akcijama pa su tako skupljali žito i staro željezo koje se slalo (a željezo prodavalo) za pomoć gladnima u pasivnim krajevima. Pomogli su i seljaku iz susjedne Gorice, kada mu je uginula krava. Imali su pjevački i tamburaški zbor koji su nastupili na smotri u Ludbregu 6. lipnja 1937. Predsjednik je bio Viktor Toth, a tajnik Ivan Mraz. (*SS*, 2/1937., 10, 239; *SS*, 3/1938., 6, 197)

Hrženica - Ogranak je osnovan 11. veljače 1940. godine. (*SS*, 5/1940., 3, 78)

Imbriovec - Na drugi dan Uskrsa 1926. ogranak je priredio igrokaz *Genoveva*. Predstavu je prethodno razglasio lecima. Velik interes (»i staro i mlado«) vladao je ponajviše jer je predstavu napisao domaći seljački mladić, a i glumci su bili seljaci, osim učiteljice Marije Mikac (glumila je Genovevu, a njezina muža, kneza Vitomira, seljak Blaž Posavec-Majtan, predsjednik ogranka). Na zabavu je kao izaslanik središnjice došao Ivan Radić iz Trebarjeva. Romantičan zaplet o vjernoj kneginji Genovevi protumačen je kao slika stradanja Hrvata koji su se 500 godina borili s Osmanlijama, a osim toga, morali su i otpjeti »mnogu gorku« od raznih upravitelja, plemeni-taša. Gledateljstvo je bilo »razdragano, kao da su i sami... u sličnom jadu bili i sve sami proži-vjeli«. Radić je prigodnim govorom pohvalio predstavljache i potaknuo seljake da sami stvaraju svoju kulturu, a nakon toga je počela zabava. (*SP*, 1/1926., 5-8, 125) Od 1. studenoga 1926. ogranak je otvorio »svoju gotovo školu«, odnosno večernje tečajeve. U prostorijama čitaonice svake su večeri slušali predavanja (ponedjeljkom o gospodarstvu, utorkom povijest i zemljopis, srijedom prirodne znanosti, četvrtkom pravopis i računanje, petkom državni ustroj i zakoni, subotom o čovjeku i društvu, a nedjeljom o politici), a srijedom i nedjeljom održavao se tečaj za nepismene (na njih su mogli doći i nečlanovi). Predavanja (tečaj) držali su učitelji Grotić i Katica Valputić (istaknuti su kao uzor drugim školovanim ljudima). Pripremali su i prosvjetnu zabavu za zimu (predstavu *Rekviracija*, u pet činova, a autor je bio predsjednik ogranka Blaž Majtan). Članovi su dosta čitali, a knjižnica ogranka imala je 250 knjiga. (*SP*, 1/1926., 20-24, 300; *SP*, 2/1927., 1, 21-22 + FOTO) Ogranak je na poziv Dobrovoljnog vatrogasnog društva gostovao na zabavi u Malom Bukovcu 27. veljače 1927. U pučkoj školi su u dvorani punoj »seljaka i domaćih obrtnika te domaće i strane inteligencije« s velikim uspjehom prikazali *Genovevu*. Publika se uživila i mnogima se »orosiše oči«. Tajnik ogranka Đ. Horvat zahvalio je na pozivu te potaknuo Bukovčane da i sami osnuju svoj ogranak. Nakon toga je počela zabava na kojoj su se »u bratskoj slozi seljak i gospodin veselili šalom i plesom do kasno doba noći«. (*SP*, 2/1927., 8-9, 160) Početkom 1928. javili su središnjici da imaju 360 knjiga, a da je za novog predsjednika izabran dotadašnji tajnik Đ. Horvat. Izabrali su i gospodarski odbor, očito planirajući gospodarske akcije. (*SP*, 3/1928., 3, 74)

Ogranak je s Dobrovoljnim vatrogasnim društvom u Imbriovcu podigao dom, a posveta je obavljena 12. rujna 1937. Na nju su došli Mačekov izaslanik T. Jančiković i M. Pavlek Miškina koji su iskoristili događaj da potaknu i druge na gradnju domova. (*Podravske novine*, 8/1937., 38 (18. 9. 1937.), 2)

Kutnjak (i Antolovac) - Ogranak za oba sela osnovan je 17. siječnja 1927. U upravni odbor su izabrani p Imbro Vuger, pp Valent Lukačić, t Marko Međimorec, b Stjepan Geci (*odbornici). Upisalo se 46 članova. (*SP*, 2/1927., 4, 80) Član ogranka Đuro Marcijan poslao je *Seljačkoj prosvjeti* svoju pjesmu *Kesno vu noći* i vijest da su u Kutnjaku otvorili čitaonicu i zaključili da svaki član mora napisati nešto za glasilo Seljačke sloge (pa se on prvi javio). (*SP*, 2/1927., 6-7,

125) Na skupštini početkom 1928. izvijestili su da u knjižnici imaju 130 knjiga, od kojih su čak 110 članovi skupili između sebe. Sastajali su se redovito na zajednička čitanja, nešto rjeđe ljeti (nedjeljom popodne), a češće zimi (utorkom i četvrtkom od 19 do 21 sati, nedjeljom i blagdanima popodne). Priredili su jednu prosvjetnu zabavu, a od prihoda su nabavili knjige i namještaj za čitaonicu. Imali su i zbor jer je u ogranak ušlo starije pjevačko društvo. Ogranak je donio veliku promjenu u selo jer je počela nestajati »neugodna ulična galama po večerima, koju danas zamjenjuje tamburanje, pjevanje i čitanje«. Planirali su dvije prosvjetne zabave, čiji su prihodi bili namijenjeni siromašnima i za nabavu knjiga. U upravu su izabrani p Franjo Kolman, p Andrija Novak, t Valent Lukačić, b Ilija Ščuri, knjižničar Josip Međimorec (*odbornici). (SP, 3/1928., 3, 75) Knjige im je darovao i Zagrebački oblasni odbor. (Dom, 22/1928., 47 (21. 11. 1928.), 9)

Ogranak u Kutnjaku obnovljen je 6. ožujka 1938. (SS, 3/1938., 5, 175) Priredili su predavanje za rođendan braće Radić, a kako je bilo odlično primljeno i izazvalo veliko zanimanje, odlučili su nastaviti s predavanjima. Sud je riješio sve sporove koji su došli pred njega. Tajnik je bio Josip Međimurec. (SS, 3/1938., 8, 246) Za spomendan M. Gupca i A. Radića 5. veljače 1939. prikazali su igrokaz *Matija Gubec*, a oduševljenje je bilo toliko da su ga ponovili još dva puta. Nakon igrokaza tajnik je održao prigodno predavanje. (SS, 4/1939., 4, 108) Nastupili su na smotri u Malom Bukovcu 15. kolovoza 1939. (SS, 4/1939., 11, 353) Početkom 1940. izvijestili su da imaju 38 članova i 22 člana podmlatka. Tijekom 1939. održali su deset sastanaka i priredili više prosvjetnih zabava s igrokazima. Uspjeli su obnoviti staru kulturu do te mjere da su nastupili na smotri u M. Bukovcu. Sud je riješio pet sporova (od sedam), radili su i na opismenjivanju, a zimi su tri puta tjedno održavali zajednička čitanja i razgovore. (SS, 5/1940., 3, 74) Rođendan braće Radić 1940. proslavili su tako da su se predvečer okupili u domu (javili su da im se pridružilo i nekoliko Šumadinaca koju su bili na radu u selu), čitali članke iz *Doma A. Radića* i razgovarali o seljačkom pokretu. (SS, 5/1940., 8-9, 236)

Ludbreg - Nastupili su na smotri u Varaždinskim Toplicama 2. svibnja 1937. (SS, 2/1937., 5, 116) Priredili su smotru 6. lipnja 1937., na kojoj je nastupilo deset zborova (Dubovica, Poljanec, Struga, Varaždinske Toplice, Slanje, Sv. Đurađ, Grbaševac, Čukovec, Sesvete Ludbreške i domaćini). (SS, 2/1937., 10, 239) U Ludbregu je 12. veljače 1939. održan kotarski prosvjetni sastanak. (SS, 4/1939., 3, 85)

Luka Ludbreška - Ogranak je osnovan 4. svibnja 1939. (SS, 4/1939., 7, 246) Nastupili su na smotri u Malom Bukovcu 15. kolovoza 1939. (SS, 4/1939., 11, 353) Odlučili su napraviti kanal u rudini Črestek i očistiti dio potoka Plitvica. Spremali su se za smotru u Sv. Đurđu. Sud je riješio jedan težak spor. Tajnik je bio Josip Novak. (SS, 5/1940., 3, 75)

Mali Bukovec - Rad u duhu Seljačke sloge počeo je i prije službenog osnivanja. Budući predsjednik ogranka Jakob Osivnik bio je na prosvjetnom sastanku u Ludbregu (12. 2. 1939.) i oduševio se korisnošću takvih susreta. Nakon toga je održao sastanak na kojem su odlučili da više ne pjevaju po notama, nego samo izvorne, stare pjesme te da nastupaju u nošnji. (SS, 5/1940., 3, 75) Ubrzo su (13. 8. 1939.) osnovali ogranak i odmah priredili smotru 15. kolovoza 1939., na kojoj su sudjelovali i ogranaci iz Kutnjaka, Struge, Dubovice, Sesveta i Luke. Imali su 20 članova, pjevački i predstavljajući zbor, a nadali su se da će pokrenuti i tamburaški zbor. Počeli su uređivati knjižnicu. (SS, 4/1939., 10, 333; 11, 353) Do 1941. svi su nepismeni naučili čitati i pisati. Predsjednik je i dalje bio J. Osivnik. (SS, 6/1941., 3, 68)

Sesvete Ludbreške - Ogranak je osnovan 19. veljače 1937. (SS, 3/1938., 4, 141) Nastupili su na smotri u Ludbregu 6. lipnja 1937. (SS, 2/1937., 10, 239) Sud je posredovao i pronašao zadovoljavajuće rješenje u pet sporova u selu, o čemu je detaljnije izvijestio njegov član Stjepan Vertuljek. (SS, 3/1938., 6, 193-194) Na skupštini početkom 1939. izvijestili su da je ogranak imao 43 člana (uključivo 16 članova podmlatka). Do travnja 1938. sastajali su se svake večeri na

zajednička čitanja. Za spomendane M. Gupca i A. Radića prikazali su igrokaz *Matija Gubec*, a od prihoda su kupili nekoliko knjiga A. Radića i počeli ih (na glas) čitati u krugu obitelji. Pripremali su se podići dom. Imali su samo devet nepismenih, a i za njih su nabavili *Abecedarke* jer su željeli postati selo u kojem neće biti nikoga tko ne zna čitati. Proslavili su spomendane M. Gupca i A. Radića, a u lipnju rođendan braće Radić, tako što su palili krijesove, pjevali stare pjesme i razgovarali o braći Radić. Sud je riješio četiri spora. Na skupštini početkom 1939. odlučili su podići dom. Predsjednik je bio Ivan Vađunec (Vođuvec), a tajnik Pavao Zlatar. (SS, 4/1939., 3, 79; SS, 4/1939., 5, 130) Održali su priredbu na kojoj su prikazali igrokaze *Začarano blago*, *Za bolji i ljepši život* i *Progledao je veliki slijepac*. U ožujku 1939. ugostili su M. Matočec i tom prilikom napravili sijelo, na kojem je ona održala predavanje, a uz domaće seljake došli su i članovi ogranka iz susjedne Struge. Na svečanosti su nastupili ogrankovi pjevački i tamburaški zbor. (SS, 4/1939., 9, 300) Nastupili su na smotri u Malom Bukovcu 15. kolovoza 1939. (SS, 4/1939., 11, 353) O tome su izvijestili i na godišnjoj skupštini 1940. (SS, 5/1940., 4, 112) Održali su prosvjetno sijelo za rođendan braće Radić 1940. Predsjednik Franjo Turek održao je prigodni govor, a nakon dvominutne šutnje čitali su članke M. Matočec (što je posebno djelovalo na žene). Sijelo su upotpunile recitacije te nastup pjevačkog i tamburaškog zbora. (SS, 5/1940., 8-9, 234) Nastupili su na smotri u Kloštru 11. kolovoza 1940. (SS, 5/1940., 8-9, 237) Tijekom 1940. broj članova je porastao sa 50 na 62, proslavili su seljačke blagdane, sijali su sve više konoplje (lana je i ovdje bilo malo) i tako se osiguravali za slučaj da tvornice prestanu raditi. Javili su da se u selu djeca još igraju tradicionalnih igara, a da se članovi ogranka od ostalih razlikuju jer misle »socijalnije«. Predsjednik je bio F. Turek, a tajnik Đuro Pirc. (SS, 6/1941., 3, 68)

Slanje - Nastupili su na smotri u Varaždinskim Toplicama 2. svibnja 1937. godine. (SS, 2/1937., 5, 116) Zbor je sudjelovao na smotri u Ludbregu 6. lipnja 1937. (SS, 2/1937., 10, 239)

Struga - Nastupili su na smotri u Ludbregu 6. lipnja 1937. (SS, 2/1937., 10, 239) Ogranak je i službeno osnovan 15. travnja 1938., a već u prvim danima je sud riješio nekoliko sporova. Tajnik je bio Vid Tuksor. (SS, 3/1938., 6, 197) Riješene tri parnice donijele su sudu velik ugled u okolici pa su vjerovali da će sve više zavađenih tražiti pomoć ogrankova suda. Radili su i na poučavanju nepismenih (prekinuli su jedino zbog ljetnih radova), nabavili su devet knjiga *Sabranih djela* A. Radića i zakazali prosvjetno sijelo s igrokazom za 30. listopada 1938., a prihod je bio namijenjen podizanju doma. Predsjednik je bio Franjo Krušelj. (SS, 3/1938., 11, 341-342) Priredili su prosvjetno sijelo 30. studenoga 1938. na kojem su pjevali stare pjesme, recitali i izveli igrokaz *Za volju djeteta*. Isti je dan održan i kotarski prosvjetni sastanak, ali su zbog lošeg vremena došli samo izaslanici iz Ludbreških Sesveta, Cvetkovca i Gorice. Govorilo se o radu ogranaka, posebno o nepismenosti i sudovima. U ime središnjice bio je prisutan Josip Hartl. (SS, 3/1938., 12, 367) Do skupštine početkom 1939. uveli su dva puta tjedno prosvjetne sastanke (četvrtkom i nedjeljom), sud je riješio još jedan težak slučaj (ukupno četiri), predstavljajući zbor je dao nekoliko predstava, a osnovali su i pjevački i tamburaški zbor. Spomendan braće Radić 11. lipnja proslavilo je sijelo selo. Nagovorili su sve nepismene na učenje. Za siromašnu djecu su kupili platna za 200 dinara, da im barem malo pomognu preko zime. Iako siromašni, počeli su skupljati novac za gradnju doma. (SS, 4/1939., 3, 84) Akcija za pomoć djeci pohvaljena je na 9. skupštini Seljačke sloge 11. lipnja 1939. (SS, 4/1939., 7, 181) Tri riješena spora opisao je u posebnom izvješću predsjednik ogranka F. Krušelj. (SS, 4/1939., 5, 124) Nastupili su na smotri u Malom Bukovcu 15. kolovoza 1939. (SS, 4/1939., 11, 353) Na skupštini početkom 1940. izvijestili su da su najveći uspjesi postignuti u akciji opismenjivanja jer su inače od proljeća do kasne jeseni bili zauzeti poljoprivredom pa je rad u ogranku bio otežan. Većina je morala u nadničare da zaradi za zimu, a postajalo je sve gore s obzirom na pogoršane prilike u svijetu. (SS, 5/1940., 5, 138)

Sv. Đurađ - Nastupili su na smotri u Ludbregu 6. lipnja 1937. (SS, 2/1937., 10, 239) Ogranak je službeno osnovan 8. prosinca 1939. (SS, 5/1940., 3, 78) Sastajali su se dva puta tjedno na zajednička čitanja A. Radića i proslavili spomendane u veljači. Predsjednik je bio Stjepan Kišić. (SS, 5/1940., 4, 115)

Županec - Ogranak je osnovan 7. siječnja 1940. godine. (SS, 5/1940., 2, 54)

ZAKLJUČAK

Podravina je ulazila u područja u kojima je Seljačka sloga rano razvila svoju kulturno-prosvjetnu djelatnost i iz kojih se širila na druge hrvatske krajeve. Stoga već 20-ih godina prošlog stoljeća nalazimo u sva tri podavska kotara (Đurđevac, Koprivnica, Ludbreg) razmjerno mnogo ogranaka koji su uspjeli razviti razne djelatnosti (13 od ukupno 216, koliko je imala Seljačka sloga do 1929.). Nakon prekida rada u doba šestosiječanjske diktature Seljačka je sloga obnovljena 1935. i od tada do 1941. u Podravini je obnovljeno ili osnovano 55 ogranaka. U njima se okupljalo seljaštvo svih dobi (posebno se vodilo računa o privlačenju mladih), a svoje su mjesto našle i žene koje su još imale ograničen pristup javnom životu. Raznoliko djelovanje obuhvaćalo je prosvjetna nastojanja (opismenjivanje, osnivanje knjižnica i čitaonica, predavanja), obnovu seljačke kulture (seljačka književnost te pjevački, tamburaški i predstavljajući zborovi koji su svoje djelovanje predstavljali kod kuće na prosvjetnim sijelima i šire na smotrama seljačke kulture), zatim pravne i u manjoj mjeri gospodarske inicijative (sud dobrih i poštenih ljudi, zadruge i sl.). Podravina je pokazala i neke osobitosti pa gotovo i nije imala posla u kampanji opismenjivanja, gospodarsko udruživanje bilo je manje važno nego u drugim krajevima jer je od ranije imala razvijen zadružni život, ali je zato uz velike probleme mogla pratiti stroge zahtjeve Seljačke sloge za vraćanjem izvornom seljačkom stvaralaštvu jer su i nošnje i starinske pjesme bile gotovo potpuno napuštene.

SUMMARY

Podravina was among the regions, where Seljačka sloga had early developed its activity in culture and education, and kept spreading out to other regions of Croatia. This is why we find all 3 Podravina districts (Đurđevac, Koprivnica, Ludbreg) with relatively large number of sections with different activities (13 from the total of 216 that Seljačka sloga had by the year 1929). After it stopped its activities during the period of so-called Sixth January Dictatorship, Seljačka sloga was re-established in 1935. From that time, until 1941, Podravina had 55 chapters, either re-activated and the brand new ones. They provided a place for people of all age groups to gather around some activity (they particularly paid attention to attracting the young population); women too found their place, as otherwise their participation in the public life was still somewhat limited. Different activities covered educational efforts (literacy attempts, founding libraries and public reading places, lecture); restoration of farm life culture (peasants' literature, choirs, tambouritza playing bands and performance groups, who promoted their activities at village gatherings and festivals of folk culture); legal and to somewhat lesser degree - economic initiatives (courts of honest and just men, co-operatives etc.). Podravina, up to a point, was specific, as it almost had no illiteracy to deal with, economic environment was of less importance than in other regions, since it had well developed co-operatives; however, it lacked the ability to comply to strict demands of Croatian Peasants Party, namely, to return to peasants' folklore origins, as folk costumes and folk songs were almost abandoned.